

Antoni Porzeziński
Szczecin

Stargardia
Tom V, 2010

Analiza ceramiki naczyniowej (siwej) z badań ratunkowych w 2003 roku w Pyrzycach, gm. loco, woj. zachodniopomorskie

WSTĘP

Ratunkowe badania archeologiczne przy przebudowie przejścia przez Pyrzyce, gm. loco, woj. zachodniopomorskie prowadzone były w ciągu drogi krajowej Nr 3 w związku z budową kanalizacji deszczowej wzdłuż arterii komunikacyjnej ul. 1 Maja. Zadanie realizowane było zgodnie z decyzją Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Szczecinie¹. Inwestorem prac badawczych była Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Szczecinie. Prace badawcze prowadzone były przez zespół pracowników Działu Archeologii Muzeum Narodowego w Szczecinie (dalej: MNS) w dniach od 4.06.2003 do 29.08.2003 roku². Całość prac budowlanych realizowana była na obszarze Starego Miasta w Pyrzycach, w obrębie średniowiecznych murów miejskich. Poza wykopami realizowanymi w trakcie budowy kanalizacji dokumentowano również nawarstwienia odsłonięte podczas prac ziemnych związanych z przebudową sygnalizacji świetlnej przy przejściu dla pieszych w ciągu ul. 1 Maja. Całość inwestycji podzielona została na poszczególne odcinki składające się na część drogi wzdłuż ul. 1 Maja, przyłącza do studzienki kanalizacyjnej posadowionej w ul. Zabytkowej i odcinka na południe od Bramy Bańskiej – do rzeki Siciny (por.: ilustr. 1). Obecność nawarstwień średniowiecznych udokumentowana została na większości odcinków prac ziemnych w obrębie murów obronnych. Strop średniowiecznych nawarstwień kulturowych występował na głębokości od kilkudziesięciu centymetrów do około półtora metra poniżej poziomu powierzchni współczesnej. Miąższość nawarstwień nierównomierna, od kilkunastu do ponad stu centymetrów. Prawie we wszystkich odcinkach odsłoniętych nawarstwień kulturowych występował materiał ceramiczny (poza ośmioma wyjątkami). Materiał ceramiczny z poszczególnych odcinków zestawiony został w inwentarzu źródeł ruchomych w ścisłym porządku numerycznym odkryć³. Część tych materiałów zlokalizowana została na złożu wtórnym⁴. Łącznie pozyskano

¹ Decyzja WUOZ w Szczecinie z dnia 2 czerwca 2003 roku.

² Bezpośrednimi wykonawcami prac archeologicznych byli: mgr Dorota Kozłowska i mgr Krzysztof Kowalski pod kierunkiem mgr Antoniego Porzezińskiego (kierownika działu).

³ D. Kozłowska, K. Kowalski – *Sprawozdanie z prac archeologicznych przy przebudowie przejścia przez m. Pyrzyce w ciągu drogi krajowej Nr 3 na odcinku od km 62 + 295 do km 63 + 695. Budowa kanalizacji deszczowej*, Archiwum Działu Archeologii MNS, Szczecin 2003.

⁴ Inwentarz źródeł ruchomych – pozycje: 1 – 1a, 5 i 26.

164 fragmenty naczyń, które w podziale szczegółowym zaliczono do: wczesnego średniowiecza – 2, późnego średniowiecza – 161 i okresu nowożytnego z XVII/XVIII wieku – 1 ułamek ceramiki.

CHARAKTERYSTYKA MATERIAŁU CERAMICZNEGO

Naczynia gliniane określane mianem siwaków charakteryzują się stalowoszara lub brunatną barwą powierzchni zewnętrznej i przełomu ścianek uzyskaną w wyniku wypału w atmosferze redukcyjnej. Specyficznie, zależnie od rodzaju ich funkcji i użytkowania występują egzemplarze o ciemnoszarym zabarwieniu powierzchni zewnętrznej, uzyskanej w trakcie gotowania potraw. Na wewnętrznych ściankach pojemników dość często pozostają śladowe (makroskopowe) osady po przechowywanych w ich wnętrzu zapasów żywności. Wczesne formy siwiaków reprezentowane przez naczynia kulistodenne stanowiły pojemniki dość znacznie podatne na przesiąkliwość. Przy charakterystyce pozyskanych kolekcji ceramicznych podajemy liczbę porządkową inwentarza źródeł ruchomych z odniesieniem do numeracji odcinka i wydzielonej warstwy kulturowej wraz z podaniem ilości pozyskanych źródeł (ceramiki).

Odcinek: S. 59 – W. 43 (złożone wtórne) – zbiór 16 fragmentów ceramiki siwej reprezentowanej przez 1 fragm. ucha naczynia, 1 ułamek dolnej partii naczynia i 14 fragm. ścianek naczyń cienko – i grubościennych:

a) niewielki ułamek ręcznie lepienego ucha taśmowatego o mocno owalnym przekroju poprzecznym. Wymiary: szerokość – do 1,8 cm, grubość – do 1,4 cm. Wykonane z tłustej gliny schudzanej domieszką drobną i średnioziarnistą domieszką schudzającą. Zabarwienie powierzchni ciemnoszare, przełom jednobarwny, wypalone w atmosferze redukcyjnej. Reprezentuje fragmentarycznie zachowany uchwyt naczynia garnkowatego (ilustr. 4:5),

b) mały ułamek dolnej partii naczynia, zachowany w postaci fragmentu płaskiego dna wraz z zachowaną śladowo ścianką. Dno płaskie, krawędź dna ostra – przechodząca dość łagodnie w dolną partię ścianki naczynia. Powierzchnia wewnętrzna dna i ścianki nosi ślady nierównomiernego obtaczania. Wykonany z chudej gliny z zawartością niewielkiej ilości bardzo drobnoziarnistej domieszki w postaci piasku (mocno wyrazistej na powierzchni zewnętrznej dna). Zabarwienie ścianek obustronnie ciemnosiwie, wypalone w atmosferze redukcyjnej, przełom ścianki jednobarwny. Ułamkowość zachowania się pozwala na określenie jego średnicy, która prawdopodobnie wynosi ok. 8 cm.

c) zbiór 13 sztuk małej i średniej wielkości ułamków ścianek naczyń cienkościennych i grubościennych (1 egz.). Wykonane zostały z chudej lub lekkotłustej gliny z dodatkiem bardzo drobnoziarnistego piasku. Powierzchnie zewnętrzne ścianek zagładzane, w 4 przypadkach zdobione wąskimi i średniej szerokości rowkami rytymi poziomo. Zabarwienie ścianek jasno – i ciemnoszare, przełomy jednobarwne, wypalone w atmosferze redukcyjnej.

1a. Odcinek: S. 58 – S. 57 I (złoże wtórne) - mały ułamek ceramiki tradycyjnej (WS) o mocno szorstkiej powierzchni z wystającymi ziarnami średnioziarnistej domieszki schudzającej. Zabarwienie ścianki obustronnie brunatne, przełom dwubarwny, wypał średni. Lepiony ręcznie, słabo obtaczany na kole garncarskim. Pochodzi z dolnej partii ścianki naczynia.

2. Odcinek: S. 58 – S. 57; – zbiór 5 fragmentów ceramiki siwej, reprezentowanej przez 4 ułamki ścianek i 1 fragm. brzegu naczynia garnkowego zakończonego szeroką i grubą krawędzią wylewu. Poniżej szyjki naczynia powierzchnia brzuśca zdobiona szerokimi żłobkami poziomo rytymi. Powierzchnia gładka ze śladami obtaczania. Wykonane z chudej gliny z dodatkiem niewielkiej ilości drobnoziarnistego piasku. Zabarwienie ciemnoszare, przełom ścianki jednobarwny (ilustr. 5:7). Wszystkie fragmenty naczyń wypalone zostały w atmosferze redukcyjnej.

3. Wykop pod sygnalizację świetlną po stronie W ulicy 1 Maja – zbiór 2 fragmentów naczyń siwych reprezentowanych przez ułamek ścianki naczynia i fragment dna ze ścianką. Dno płaskie. Powierzchnie zewnętrzne chropowate, wewnętrzne obtaczane. Zabarwienie ścianek ciemnoszare, przełomy ścianek jednobarwne, wypalone w atmosferze redukcyjnej. Wykonane z chudej gliny z niewielką ilością domieszki w postaci drobnoziarnistego piasku (ilustr. 7:5).

4. Wykop pod sygnalizację świetlną – zbiór 2 ułamków ceramiki siwej reprezentowanej przez fragment szyjki naczynia zdobionej na powierzchni szerokości bruzdami (żłobkami), przechodzącej w mocno baniasty brzusec naczynia kulistego. Powierzchnia zewnętrzna ścianki naczynia gładka, ze śladami obtaczania na wysokości szyjki. Zabarwienia ścianek ciemnoszare, przełomy jednobarwne, glina chuda z dodatkiem drobnoziarnistego piasku. Wypalony w atmosferze redukcyjnej. Drugi ułamek reprezentuje mało charakterystyczny fragment ścianki naczynia.

5. Wykop pod sygnalizację świetlną przy Ratuszu – pozyskano mały ułamek brzegu siwaka. Krawędź brzegu lekko pogrubiona, wychylona na zewnątrz i mocno zaokrąglona (ilustr. 7:1). Powierzchnia zewnętrzna gładka, ze śladami obtaczania od wewnątrz. Zabarwienie powierzchni ciemnoszare, przełom ścianki jednobarwny, wypalony w atmosferze redukcyjnej.

6. Odcinek: S. 58 – S. 57; zbiór 8 fragmentów siwaków reprezentowanych przez średniej wielkości ułamek ścianki naczynia z doklejonym płaskim uchem w przekroju poprzecznym kształtu owalno-kolistego (ilustr. 5:6); mały fragment brzegu naczynia o mocno zaokrąglonej i wychylonej krawędzi (ilustr. 5:1) oraz 6 mało charakterystycznych ułamków ścianek naczyń. Zabarwienie powierzchni ciemnoszare, przełomy ścianek jednobarwne, wypał redukcyjny.

7. Odcinek: S. 58 – S. 57. Brak materiału ceramicznego.

8. Odcinek: S. 58 – S. 57: zachowany w $\frac{2}{3}$ dzban gliniany z licznymi ubytkami

(po wyklejeniu), ręcznie lepiony, bardzo słabo obtaczany na wysokości szyjki, mocno zdeformowany. Brzeg naczynia gruby, zaokrąglony i lekko wychylony na zewnątrz. Partia środkowa brzegu uformowana w słaby dziobek usytuowany idealnie na przedłużeniu taśmowatego ucha dzbana. Szyjka długa, pokryta szerokimi bruzdami poziomo rytymi. Brzusiec nieregularnie kolisty o mocno nierównej powierzchni, silnie zagładzanej. Na wysokości górnej partii brzuśca zachowany fragment taśmowatego ucha doklejonego do ścianki dzbana. Brak górnej części ucha wraz z fragmentem brzegu (ilustr. 2). Szerokość ucha – do 2,9 cm, grubość – do 1,6 cm. Modelowane ręcznie, lekko chropowate. Zabarwienie powierzchni intensywnie ciemnoszare, przełom ścianki jednobarwny. Wykonany z chudej glinki wzbogaconej o bardzo niewielką ilość drobnoziarnistej domieszki schudzającej. Zachowana średnica wylewu – 10,4 cm. Grubość krawędzi wylewu do 1,0 cm. Dolna partia naczynia zakończona była najprawdopodobniej mocno kulistym dnem, zapewniającym odpowiednią stateczność naczynia. Wypalony w atmosferze mocno redukcyjnej.

9. Odcinek: S. 58 – S. 57; zbiór 8 fragmentów siwaków cienko – i średniościennych reprezentowanych przez:

a) ułamek brzegu naczynia garnkowego o pogrubionej krawędzi brzegu, wychylonej na zewnątrz w kształcie „okapu”. Powierzchnia obustronnie gładka ze śladami dość mocnego obtaczania. Grubość krawędzi brzegu – 1,0 cm. Zabarwienie powierzchni intensywnie ciemnoszare, przełom jednobarwny. Gлина chuda z dodatkiem drobnoziarnistego piasku. Wypał naczynia w atmosferze redukcyjnej. Prawdopodobna średnica krawędzi wylewu – 11,0 cm (ilustr. 3:8),

b) fragment cienkościennej szyjki siwaka zdobionej dwoma bardzo szerokimi bruzdami. Powierzchnia obustronnie lekko chropowata ze śladami obtaczania. Gлина chuda. Zabarwienie ścianek ciemnosiwie, przełom jednobarwny. Wypalona w atmosferze słabo redukcyjnej,

c) mały fragment płaskiego dna naczynia garnkowego z wyraźnymi odciskami podstawki. Powierzchnia zewnętrzna chropowata, wewnętrzna mocno zagładzana. Gлина chuda z dodatkiem drobno i średnioziarnistej domieszki schudzającej. Zabarwienie ciemnoszare, przełom ścianki jednobarwny. Wypalony w atmosferze słabo redukcyjnej (ilustr. 3:7),

d) 5 mało charakterystycznych ułamków naczyń siwych o lekko chropowatych i zagładzanych powierzchniach. Gлина chuda z dodatkiem drobnoziarnistej domieszki schudzającej (piasku), przełomy ścianek jednobarwne. Wypalone w atmosferze słabo i mocno redukcyjnej.

10. Odcinek: S. 58 – S. 57: zbiór 7 fragmentów naczyń siwych, cienko – i średniościennych o zagładzanych powierzchniach zewnętrznych. Zabarwienie ciemnoszare, przełomy ścianek jednobarwne. Gлина chuda z niewielką ilością drobnoziarnistej domieszki schudzającej. Z całości zbioru wydziela się średniej

wielkości fragment brzegu naczynia zakończonego poszerzoną i pogrubioną krawędzią, wychyloną okapowato na zewnątrz (ilustr. 5:3). Powierzchnia obustronnie gładka ze śladami intensywnego obtaczania. Reprezentuje sporej wielkości naczynie garnkowate o 17 cm średnicy zewnętrznej wylewu średnica wewnętrzna – 15 cm.

11. Odcinek: S. 57 – zbiór 22 ułamków siwaków i jeden fragment dolnej partii naczynia WS (mało charakterystycznej poza surowcem i techniką wykonania). Wszystkie 22 fragmenty siwaków reprezentują naczynia cienko – i średniościenne wykonane z chudej gliny, niekiedy z dodatkiem drobnoziarnistej domieszki schudzającej lub piasku. Powierzchnie zewnętrzne gładkie, przełomy ścianek jednobarwne. Wypalone w atmosferze redukcyjnej. W podziale szczegółowym reprezentują 6 fragmentów brzegów naczyń, 3 szyjki i 12 ścianek pochodzących z różnych partii naczyń:

a) średniej wielkości fragment brzegu dzbana (?) wyklejony z dwóch fragmentów (ilustr. 3:6). Szyjka długa, zakończona lekko pogrubioną i wychyloną na zewnątrz krawędzią wylewu. Powierzchnia szyjki zdobiona poziomo rytami, szerokimi bruzdami. Powierzchnia wewnętrzna nosi ślady obtaczania. Krawędź brzegu mocno zaokrąglona. Średnica krawędzi wylewu wynosi ok. 11 cm,

b) średniej wielkości fragment podobnie uformowanego brzegu naczynia misowatego o bardzo mocno wygładzonej obustronnie powierzchni, cienkościennego, mocno obtaczanego. Powierzchnia ścianki tuż poniżej krawędzi brzegu zdobiona poziomymi bruzdami. Krawędź brzegu lekko pogrubiona i zaokrąglona. Prawdopodobna średnica krawędzi wylewu – 13 cm (ilustr. 3:4),

c) średniej wielkości fragment brzegu naczynia o lekko pogrubionej i zaokrąglonej krawędzi wylewu okapowato wychylonej na zewnątrz. Powierzchnia obustronnie gładka z wyraźnymi śladami po obtaczaniu. Wykonany z chudej gliny z niewielką ilością drobnej domieszki schudzającej. Szyjka dość długa, lekko skośnie pochylona do wewnątrz. Zabarwienie intensywnie ciemnoszare, przełom ścianki jednobarwny. Wypalony w atmosferze redukcyjnej (ilustr. 3:3),

d) mały fragment brzegu naczynia o bardzo krótkiej szyjce zakończonej cienką krawędzią wylewu mocno wychylonego na zewnątrz. Powierzchnia obustronnie gładka ze śladami obtaczania. Reprezentuje średniej wielkości naczynie garnkowate. Zbyt mała powierzchnia fragmentu nie pozwala na określenie przypuszczalnej wielkości średnicy wylewu. Zabarwienie powierzchni szare, przełom ścianki jednobarwny, wypał słabo redukcyjny (ilustr. 3:5),

e) mały ułamek cienkościennego brzegu naczynia o krótkiej szyjce zakończonej lekko pogrubioną i wychyloną na zewnątrz krawędzią wylewu. Powierzchnia obustronnie gładka, obtaczana. Zabarwienie siwe, przełom ścianki jednobarwny. Wykonany z chudej gliny z dodatkiem bardzo drobnej domieszki schudzającej. Wypalony w atmosferze redukcyjnej (ilustr. 3:2),

f) średniej wielkości ułamek brzegu naczynia o pogrubionej krawędzi wylewu mocno wychylonej na zewnątrz w formie okapu. Szyjka bardzo krótka, przechodząca w brzusec. Powierzchnia obustronnie gładka ze śladami obtaczania. Gлина chuda z dodatkiem drobnoziarnistej domieszki schudzającej. Wypalony w atmosferze redukcyjnej (ilustr. 3:1),

g) trzy fragmenty cienko – i średniościennych szyjek siwaków o powierzchni zdobionej szerokimi, poziomo rytymi żłobkami. Powierzchnie ścianek obustronnie gładkie ze śladami obtaczania. Zabarwienie szare i ciemnoszare, przełomy ścianek jednobarwne. Wykonane z chudej gliny z bardzo minimalną ilością domieszki schudzającej. Wypał redukcyjny.

12. Odcinek S. 56 – S. 55 (obok S. 56): zbiór 9 fragmentów naczyń siwych reprezentowanych przez 3 fragmenty brzegów naczyń, 3 brzusce ze śladami obtaczania i 3 sporej wielkości ułamków brzuśców pochodzących z naczyń wyłącznie ręcznie lepionych (cienkościennych), stanowiących najprawdopodobniej fragmenty naczyń kulistodennych. Wszystkie brzusce wykonane zostały z chudej gliny z bardzo niewielką ilością drobnej domieszki schudzającej. Powierzchnie zewnętrzne starannie zagładzane i lekko chropowate u obtaczanych:

a) sporej wielkości fragment naczynia garnkowatego o dość długiej szyjce zdobionej szerokimi bruzdami poziomymi, mocno pochylonej do środka i zakończonej wydłużonym, kołnierzykowatym brzegiem naczynia. Krawędź brzegu lekko pogrubiona i zaokrąglona. Powierzchnia obustronnie gładka z wyraźnymi śladami obtaczania. Zabarwienie ciemnoszare. Przełom ścianki jednobarwny. Gлина chuda z domieszką piasku. Wypał redukcyjny (ilustr. 7:2). Krawędź brzegu dość mocno odchyłona na zewnątrz. Średnica wylewu – ok. 11 cm. Najprawdopodobniej pochodzi z typowego naczynia garnkowatego o dość pękатыm brzuscu,

b) średniej wielkości ułamek lepionego ręcznie grubego brzegu naczynia rynienkowatego (?) o mocno poszerzonej i poziomo ściętej krawędzi wylewu. Powierzchnia ścianek lekko chropowata i nierówna. Wykonany z lekko tłustej gliny schudzanej sporą ilością drobno – i średnioziarnistej domieszki schudzającej. Zabarwienie obustronnie ciemnoszare, przełom ścianki jednobarwny. Wypalone w atmosferze redukcyjnej (ilustr. 7:4),

c) mały ułamek brzegu siwaka o lekko pogrubionej i zaokrąglonej krawędzi wylewu mocno wychylonego na zewnątrz. Szyjka krótka, przechodząca w mocno baniasty brzusec. Najprawdopodobniej stanowi fragment średniej wielkości naczynia garnkowatego. Powierzchnia obustronnie lekko chropowata ze śladami obtaczania. Zabarwienie nierównomiernie jasno i ciemnoszare. Przełom ścianki jednobarwny, wypał słabo redukcyjny (ilustr. 7:3).

13. Odcinek: S. 35 – S. 49, część E – zbiór 2 małych, cienkościennych ułamków siwaków o chropowatej obustronnie powierzchni. Lepione ręcznie. Wykonane z chudej gliny z domieszką piasku. Zabarwienie powierzchni szare, przełomy jednobarwne, wypał redukcyjny.

14. Odcinek: S. 35 – S. 49, część E – mały fragment naczynia – siwaka, wykonanego z chudej gliny z dużą ilością piasku jako domieszki. Powierzchnia chropowata, zdobiona poziomo rytymi bruzdami. Na ściance wewnętrznej widoczne ślady obtaczania. Pochodzi z górnej partii brzuśca naczynia garnkowego. Zabarwienie ciemnoszare, wypalone w atmosferze redukcyjnej.

15. Odcinek: S. 35 – S. 49, część W - zbiór 6 fragmentów cienko – i średniościennych ułamków siwaków wykonanych z chudej gliny z dodatkiem niewielkiej ilości drobnoziarnistej domieszki schudzającej. Powierzchnia lekko chropowata, przełomy ścianek jednobarwne, wypalone w atmosferze redukcyjnej. Zbiór składa się z 1 brzegu naczynia, 1 partii dennej i 4 ułamków pochodzących z różnych partii naczyń:

a) średniej wielkości fragment brzegu naczynia o jajowatym brzuścu zakończonym krótką szyjką i silnie zaokrągloną krawędzią wylewu wychyloną na zewnątrz. Powierzchnia obustronnie gładka ze śladami obtaczania (ilustr. 3:9). Zabarwienie powierzchni ciemnoszare, przełom jednobarwny. Prawdopodobna średnica wylewu – 11 cm,

b) mały ułamek dolnej partii naczynia w postaci fragmentu dna wraz ze ścianką. Powierzchnia zewnętrzna szorstka, wewnętrzna gładka (z wyrazistym śladem obtaczania). Zabarwienie intensywnie ciemnoszare, przełom ścianki jednobarwny.

16. Odcinek: S. 48 – zbiór 2 ułamków siwaków reprezentowanych przez fragment brzegu naczynia i fragment górnej partii brzuśca. Powierzchnie zewnętrzne gładkie, wewnętrzne chropowate ze śladami obtaczania. Wykonane z chudej gliny z niewielką ilością drobnoziarnistej domieszki schudzającej. Przełomy jednobarwne. Powierzchnia brzuśca zdobiona szerokimi bruzdami:

a) średniej wielkości fragment brzegu naczynia reprezentuje wysokie naczynie garnkowe o bardzo łagodnym profilu ścianki zakończonym bardzo krótką szyjką zaopatrzoną w poziomo ściętą krawędź wylewu. Brzeg krawędzi wylewu mocno poszerzony (ilustr. 4:1). Zabarwienie powierzchni jasnoszare, glina lekko tłusta z dodatkiem drobno – i średnioziarnistej domieszki schudzającej. Wypalony w atmosferze słabo redukcyjnej. Przełom dwubarwny.

17. Odcinek: S. 36 – S. 48, część E – jeden, mało charakterystyczny ułamek siwaka ręcznie lepionego, z średniościennego naczynia wykonanego z chudej gliny z dodatkiem domieszki drobnoziarnistej. Powierzchnia obustronnie chropowata, przełom ścianki jednobarwny, wypalony w atmosferze redukcyjnej.

18. Odcinek: S. 37 – S. 46, część E – zbiór 7 fragmentów ułamków siwaków reprezentowanych przez 3 brzegi, 1 dno naczynia i 3 fragmenty ścianek naczyń:

a) mały fragment brzegu naczynia o bardzo krótkiej szyjce zakończonej szeroką kryzą krawędzi wylewu, ukształtowanej pionowo. Krawędź wylewu nierówna, lekko

skośna do wewnątrz i zaokrąglona. Powierzchnia obustronnie gładka ze śladami obtaczania. Gлина chuda, domieszka drobno i średnioziarnista. Zabarwienie ścianek ciemnoszare, przełom jednobarwny. Wypalony w atmosferze redukcyjnej. Średnica brzegu naczynia ok. 10 cm,

b) średniej wielkości fragment brzegu naczynia o dość długiej szyjce pokrytej poziomymi bruzdami (średniej szerokości), przechodzącej w mocno wychyloną na zewnątrz krawędź wylewu, uformowaną okapowato. Krawędź wylewu cienka, zaokrąglona i pochylona do wewnątrz (ilustr. 4:3). Powierzchnia obustronnie gładka ze śladami obtaczania. Reprezentuje duże naczynie garnkowate o 14 cm średnicy krawędzi brzegu. Zabarwienie ścianek ciemnoszare, przełom jednobarwny, glina chuda z dodatkiem domieszki drobnoziarnistej. Wypalony w atmosferze redukcyjnej,

c) duży fragment brzegu naczynia o silnie baniastym brzuścu przechodzącym w średniej długości szyjkę zakończoną mocno okapowatą krawędzią wylewu łukowato odchyloną na zewnątrz. Krawędź brzegu wąska i zaokrąglona. Powierzchnia obustronnie lekko chropowata, obtaczana. Zabarwienie ścianek ciemnoszare, przełom ścianki jednobarwny, wypał w atmosferze redukcyjnej. Gлина chuda, domieszka w postaci drobnoziarnistego piasku. Powierzchnia szyjki zdobiona szerokimi bruzdami (ilustr. 3:10). Reprezentuje najprawdopodobniej dość duże naczynie kulistodenne o 15 cm średnicy krawędzi brzegu,

d) 4,5 – 4,7 cm średnicy małe dno w postaci tzw. stopki naczynka w kształcie glinianego pucharka. Na powierzchni zewnętrznej dna odciski słoju drewna podstawki. Denko (stopka) zaopatrzone w dookólny pierścień modelujący pierwotnie nóżkę pucharka, po której pozostał jedynie negatyw (średnicy około 2,8 cm). Powierzchnia zewnętrzna dna płaska. Wykonane z chudej gliny. Zabarwienie powierzchni ciemnoszare, przełom jednobarwny. Gлина schudzona dodatkiem piasku, wypalona w atmosferze redukcyjnej (ilustr. 7:6),

e) dwa średniościenne i jeden cienkościenny (ręcznie lepiony) ułamki naczyń siwych wykonane z chudej gliny. Powierzchnia jednego z nich zdobiona wąskimi bruzdami, wąską listwą plastyczną i szczątkowo zachowanym fragmentem linii falistej (wyraźnie naśladownictwo zdobnictwa naczyń kamionkowych). Powierzchnie gładkie lub chropowate. Fragment zdobiony – silnie obtaczany o zabarwieniu stalowoszarym. Niewątpliwie jest najmłodszym elementem tego zbioru. Wypalony w atmosferze średnio – i mocno redukcyjnej.

19. Odcinek: S. 36 – S. 48, część W – zbiór 3 ułamków ceramiki siwej reprezentowanych przez duży fragment brzuśca (zdobiony ornamentem bruzd) i dwa ułamki ścianek naczynia pochodzące ze środkowych i dolnych partii dwóch różnych naczyń cienko – i grubościennych. Wykonane z chudej gliny z dodatkiem drobnoziarnistej domieszki schudzającej. Lepione ręcznie. Powierzchnie nierówne, zagładzane. Wypał od intensywnego (w atmosferze redukcyjnej – ułamek cienkościenny) do słabego (naczynie grubościenne o trójbarwnym przełomie ścianki):

a) duży fragment brzuśca naczynia cienkościennego, mocno baniastego, wykonanego z bardzo chudej gliny z dodatkiem drobnego piasku. Zabarwienie ścianek ciemnoszare, przełom jednobarwny – ciemnosiwym. Cała powierzchnia zewnętrzna pokryta regularnie poziomo rytymi wąskimi bruzdami. W partii górnej 3 szersze paski wydzielone wąskimi liniami poziomymi. Na ich powierzchni wyciśnięte zostały wypukłe, plastyczne prostokąty. Bezpośrednio nad nimi wystąpił rząd prostokątów tłoczonych (wklęsłych). Powierzchnia starannie zagładzana. Na ścianie wewnętrznej wyraźne ślady intensywnego obtaczania. Technologicznie nawiązuje do ceramiki tradycyjnej typu Teterow lub Vipperow (silnie obtaczanych), lecz pod względem surowca i ornamentyki stanowi wyraźne „naśladownictwo” naczyń protokamionkowych. Sądzymy, iż wykonane zostało najwyraźniej pod ich wpływem (dobrze wykonane naśladownictwo), co podkreśla dodatkowo wysoka jakość wyrobu (naczynie cienkościenne wypalone w atmosferze redukcyjnej). (Por. ilustr. 4:2.)

20. Odcinek S. 36 – S. 48, część W – zbiór 33 fragmentów ceramiki siwej reprezentowanej przez: 4 brzegi naczyń, 1 ucho, 1 ułamek dna i 27 fragmentów ścianek średniościennych:

a) średniej wielkości fragment brzegu dzbana z charakterystycznym modelowaniem ścianki w kształcie dziobka. Krawędź brzegu zaokrąglona, w połowie odległości pomiędzy krawędzią a szyjką występuje ostra listwa plastyczna, podkreślająca wydzieloną partię brzegu dzbana. Powierzchnia obustronnie gładka ze śladami intensywnego obtaczania. W górnej partii brzuśca występuje ornament szerokich wałeczków przedzielonych wąskimi bruzdami. Zabarwienia ścianek obustronnie ciemnoszare, przełom ścianki jednobarwny. Wykonany z lekko tłustej gliny schudzanej domieszką droбноziarnistego piasku. Wypalony w atmosferze redukcyjnej. Średnica brzegu z uwagi na stan zachowania trudna do określenia (ilustr. 4:7),

b) małe ułamek małego naczynka stołowego (miscozki) z mocno poszerzoną krawędzią brzegu, łagodnie zaokrągloną. Szyjka bardzo krótka. Reprezentuje naczynko cienkościenne, lepienie ręczne. Powierzchnia starannie wygładzana. Wykonana z gliny tłustej schudzanej droбноziarnistą domieszką schudzającą. Zabarwienie ścianek stalowo-ciemnoszare. Przełom ścianki jednobarwny. Wypalone w atmosferze redukcyjnej,

c) niewielki ułamek brzegu naczynia garnowatego zachowany w postaci ułamka brzuśca i średniej długości szyjki naczynia zakończonej pogrubioną, ukośnie ściętą na zewnątrz krawędzią wylewu w kształcie okapu. Powierzchnia ścianek obustronnie gładka ze śladami obtaczania. Zabarwienie ciemno – i stalowszare, przełom ścianki jednobarwny. Gлина lekko tłusta, schudzana droбноziarnistą domieszką z dodatkiem piasku. Wypalone w atmosferze redukcyjnej (ilustr. 4:6). Średnica krawędzi brzegu od 13 do 15 cm,

d) średniej wielkości (analogiczny do powyższego) fragment brzegu sporej wielkości naczynia garnkowego (ilustr. 5:5). Szyjka i krawędź wylewu mocno okapowato wychylona na zewnątrz. Powierzchnia gładka ze śladami zagładzania. Zabarwienie ścianek ciemnosiwie, przełom jednobarwny. Gлина schudzana drobnoziarnistą domieszką z dodatkiem piasku. Wypalony w atmosferze słabo redukcyjnej, średniościenne. Krawędź brzegu o szerokości 1,0 cm,

e) duży fragment szerokiego, taśmowatego ucha dzbaną (siwaka) zdobionego trzema szerokimi bruzdami i lekko zaokrąglonymi listwami na krawędziach bocznych. Modelowane ręcznie. Pochodzi z górnej części partii ucha odłamanej na wysokości szyjki naczynia. Brak dolnej partii. Wykonane z tłustej gliny schudzanej drobnoziarnistym piaskiem. Maksymalna szerokość ucha – od 3,4 do 3,8 cm (tuż przy szyjce dzbaną), grubość do 1,1 cm (ilustr. 4:5). Przełom jednobarwny, wypał w atmosferze redukcyjnej,

f) średniej wielkości ułamek płaskiego dna naczynia średniościennego lepionego ręcznie i słabo obtaczanego. Partia środkowa mocno modelowana od wewnątrz. Powierzchnie obustronnie lekko chropowate. Wykonane z chudej gliny. Zabarwienie szare i stalowoszare. Wypał w atmosferze redukcyjnej. Pierwotna średnica dna około 7-8 cm, grubość od 0,4 do 0,8 cm (ilustr. 5:4),

g) zbiór 24 ułamków ścianek siwaków cienkościennych, lepionych ręcznie o chropowatych i mocno zagładzanych powierzchniach zewnętrznych. Maksymalna grubość ścianek do 0,6 cm. Niektóre posiadały zdobienie w postaci wąskich bruzd dość głęboko rytych (na 6 egzemplarzach). Wszystkie reprezentują podobne cechy technologiczne (głina, domieszka, wypał w atmosferze redukcyjnej). Przeważają ilościowo małej i średniej wielkości ułamki ścianek, nie pozwalające na bardziej precyzyjne określenie wielkości naczyń, które reprezentują,

h) trzy ułamki średnio – i grubościennych ścianek naczyń wykonanych technologicznie identycznie jak fragmenty cienkościenne. Stan ich zachowania określić można ogólnie jako dość szczątkowy. Ułamek naczynia grubościennego wypalony w atmosferze słabo redukcyjnej (przełom ścianki wyraziście dwukolorowy, grubość do 1,0 cm).

21. Odcinek S. 36 – S. 48, część W (w - wa X) – brak materiału ceramicznego.

22. Odcinek S. 48 (w - wa VI-VII) – brak materiału ceramicznego.

22a. Odcinek S. 48 (w - wa VI-VII) – brak materiału ceramicznego.

23. Odcinek: S. 37 – S. 46 część W – zbiór 4 fragmentów naczyń reprezentowanych przez jeden ułamek naczynia ceglatego, pokrytego na ścianie wewnętrznej jasnobrązową polewą ceramiczną (późniejszy wtręt do warstwy, który datować należy na przełom XVIII/XIX wieku), oraz 3 ułamki naczyń siwych:

a) mały ułamek brzegu siwaka o łagodnie baniastym brzuścu, krótkiej szyjce przechodzącej w lekko pogrubioną i poziomo ściętą krawędź wylewu. Powierzchnia brzuśca zdobiona słabo czytelnymi szerokimi bruzdami. Powierzchnia ścianek obustronnie gładka ze śladami intensywnego obtaczania. Zabarwienie ścianek ciemnoszare, przełom jednobarwny. Gлина chuda z domieszką piasku. Wypał mocny w atmosferze redukcyjnej (ilustr. 4:4),

b) dwa małe ułamki cienkościenniej ceramiki siwej pochodzącej najprawdopodobniej z naczyń garnkowatych o kulistych dnach. Powierzchnie ścianek nierówne, ręcznie lepione, starannie zagładzane. Zabarwienie powierzchni ciemnoszare, przełomy jednobarwne (ciemnosiwie). Wykonane z chudej gliny z niewielką ilością piasku. Wypalone w atmosferze redukcyjnej.

24. Odcinek: S. 37 – S. 46, część W – dwa fragmenty naczyń siwych reprezentowane przez małe ułamki ścianki naczynia cienkościennego, ręcznie lepionego i średniej wielkości fragment partii brzegowej naczynia garnkowatego. Wykonane z chudej gliny z dodatkiem niewielkiej ilości domieszki drobnoziarnistej (piasku). Przełomy ścianek jednobarwne. Wypalone w atmosferze redukcyjnej. Zabarwienie powierzchni ciemnoszare:

a) ułamek brzegu naczynia reprezentowany przez mocno pogrubioną i zaokrągloną krawędź wylewu, wychyloną na zewnątrz. Szyjka bardzo krótka. Powierzchnia obustronnie gładka ze śladami obtaczania. Prawdopodobna średnica brzegu naczynia wynosiła około 16 cm (ilustr. 5:2). Ułamkowość zachowana nie pozwala na wnioskowanie odnośnie formy naczynia.

25. Odcinek S. 37 – S. 46, część W – brak materiału ceramicznego.

26. Odcinek S.43 – S.44, część E – średniej wielkości ułamek brzuśca naczynia cienkościennego, pochodzącego z ręcznie lepionego siwaka wykonanego z chudej gliny. Powierzchnia starannie zagładzana. Zabarwienie ścianki obustronne ciemnoszare, przełom jednobarwny. Wypał w atmosferze redukcyjnej.

27. Odcinek S. 41 – S. 45, część W – mały ułamek ścianki cienkościennego siwaka lepionego ręcznie z chudej gliny z niewielką ilością drobnoziarnistej domieszki w postaci piasku. Powierzchnia zewnętrzna mocno zagładzana, wewnętrzna chropowata. Zabarwienie powierzchni obustronne ciemnoszare, przełom jednobarwny. Wypalone w atmosferze słabo redukcyjnej.

28. Odcinek S. 43 – S. 44, część W – brak materiału ceramicznego.

29. Odcinek S. 57 – S. 66, część E – zbiór dwóch fragmentów naczyń siwych reprezentowanych przez duży fragment brzegu naczynia i mały ułamek ścianki:

a) fragment sporej wielkości ułamka górnej partii dzbanka cienkościennego pełniącego funkcję naczynia stołowego. Reprezentuje wysmukłą formę naczynia

o słabo wypukłym brzuścu pokrytym ornamentem poziomo rytych żłobków, przechodzącym w wysoką szyjkę modelowaną podwójnym karbowaniem i lekko poszerzoną, ukośnie ściętą do wewnątrz krawędzią wylewu. Powierzchnia chropowata ze śladami intensywnego obtaczania. Gлина chuda. Zabarwienia powierzchni ciemnoszare, przełom ścianki jednobarwny, wypał w atmosferze redukcyjnej. Reprezentuje dość typowy ułamek górnej partii dzbana o 10 cm średnicy brzegu (ilustr. 6:1). Posiada dość bliską analogię w naczyniu z wykopu I/71 w Pyrzycach:

b) mały ułamek siwaka o mocno gładkiej i błyszczącej powierzchni. Naczynie cienkościenne, obtaczane, wykonane z chudej gliny z dodatkiem drobnoziarnistej domieszki. Zabarwienie powierzchni zewnętrznej stalowoszare, ciemnoszare od wewnątrz. Przełom ścianki jednobarwny. Wypał w atmosferze redukcyjnej.

30. Odcinek S. 57 – S. 56, część E – zbiór 5 fragmentów ceramiki siwej reprezentowanej przez 4 duże fragmenty jednego naczynia i mały ułamek ścianki z naczynia średniościennego, lepionego ręcznie, wypalonego w atmosferze słabo redukcyjnej (przełom ścianki trójbarwny, zabarwienie powierzchni stalowoszare):

a) 4 duże fragmenty naczynia średniościennego, ręcznie lepionego – reprezentującego duże naczynie kształtu kulistego. Zachowana górna i środkowa partia brzuśca o nierównej, lekko chropowatej powierzchni. Partie wewnętrzne ścianek mocno nierówne. Górne partie 3 fragmentów zdobione są dwoma szerokimi bruzdami ornamentu przechodzącego na szyjkę naczynia. Zabarwienie powierzchni ciemnoszare, przełomy jednobarwne. Wykonane z lekko tłustej gliny schudzanej drobno – i średnioziarnistą schudzającą domieszką. Wypalone w atmosferze słabo redukcyjnej. Z uwagi na dość znaczną wielkość pełnić mogło funkcję naczynia kuchennego lub zasobowego.

31. Odcinek S. 57 – S. 66, część E – zbiór 4 różnej wielkości fragmentów ceramiki siwej reprezentowanych przez ułamki trzech różnych naczyń:

a) duży fragment górnej partii brzuśca naczynia kulistego, ręcznie lepionego. Powierzchnia zewnętrzna starannie zagładzana, wewnętrzna szorstka i nierówna. Naczynie średniościenne (grubość ścianki nierównomierna, od 0,3 do 0,6 cm), Brzusiec średniokulisty. Górna partia zdobiona dwoma (zachowanymi) szerokimi bruzdami. Zabarwienie ścianek obustronnie ciemnoszare, przełom ścianki jednobarwny. Wypalone w atmosferze słabo redukcyjnej:

b) dwa ułamki mocno kulistego naczynia w postaci brzuśca cienkościennego o gładkiej powierzchni, mocno zagładzanej. Zabarwienie powierzchni ciemnoszare, przełom ścianki dwubarwny, wypał słabo redukcyjny. Grubość ścianki nierównomierna, od 0,3 do 0,6 cm. Wykonane z chudej gliny z dodatkiem drobnoziarnistej domieszki schudzającej w postaci piasku,

c) mały ułamek ścianki naczynia cienkościennego (do 0,4 cm grubości)

wykonanego z tłustej gliny schudzanej domieszką w postaci grubych ziaren piasku. Powierzchnia zagładzana. Lepione ręcznie. Zabarwienie ciemnoszare, wypalone w atmosferze redukcyjnej.

32. Odcinek S. 57 – S. 66, część E – brak materiału ceramicznego.

33. Odcinek S. 57 – S. 66, część W – zbiór dwóch ułamków naczyń reprezentujących ceglasty talerz nowożytny i dolną partię dzbanka – siwaka:

a) średniej wielkości ułamek brzegu płytkiego talerza ceglatego pokrytego barwną polewą ceramiczną i dekoracyjnym motywem geometryczno-roślinnym (różnokolorowym) malowanym na wewnętrznej stronie ścianki talerza. Przełom ścianki jednobarwny, ceglasty. Reprezentuje naczynie kuchenne z przełomu XVII/XVIII wieku (ilustr. 7:7),

b) duży fragment dolnej partii dzbanka – siwaka lepionego ręcznie i mocno obtaczanego od wewnątrz. Dno nierówne o krawędzi ręcznie modelowanej skośnymi wgłębieniami. Powierzchnia zewnętrzna dna lekko wklęśła ze śladami mocnego wypalania. Powierzchnia zewnętrzna ścianki gładka, wewnętrzna z wyraźnymi śladami obtaczania. Zabarwienie powierzchni obustronnie ciemnoszare. Wykonane z dość tłustej gliny schudzanej domieszką drobnoziarnistego piasku. Wypał w atmosferze redukcyjnej. Średnica dna – 8 cm (ilustr. 6:3).

34. Odcinek S. 61 – S. 64, część W (w - wa VI) – zbiór dwóch fragmentów naczyń glinianych, reprezentujących naczynia WS i SR:

a) średniej wielkości fragment dolnej partii ścianki naczynia wczesnośredniowiecznego wykonanego techniką tradycyjną z dość tłustej gliny schudzanej drobnoziarnistą domieszką. Powierzchnia zewnętrzna mocno zagładzana. Partia wewnętrzna ścianki nosi ślady intensywnego obtaczania na kole garncarskim. Najprawdopodobniej reprezentuje późną fazę naczyń typu Vipperow lub Tetrow z końca XII – początku I połowy XIII wieku,

b) średniej wielkości dno naczynia (siwaka) o modelowanej krawędzi przechodzącej łagodnie w ściankę naczynia (pucharka?). Powierzchnia zewnętrzna dna nierówna, wklęśła z odciskami podkładki drewnianej. Wykonane z dość tłustej gliny schudzanej drobno – i średnioziarnistą domieszką w postaci piasku. Wypalone w atmosferze redukcyjnej, zabarwienie powierzchni ciemnoszare, przełom jednobarwny. Średnica dna – 7,7 cm (ilustr. 6:2). Grubość dolnej partii ścianki – ok. 0,5/0,6 cm.

35. Odcinek S. 64 (w - wa VI) – brak materiału ceramicznego.

TYPOLOGIA I CHRONOLOGIA WYDZIELONYCH FORM CERAMIKI

Opracowanie wydzielonych form naczyń siwych z badań w 2003 roku w Pyrzycach oparto na bazie źródłowo-analitycznej metodycznie i ratunkowo przebadanych i opublikowanych stanowisk średniowiecznych w Cedyni⁵, Kołobrzegu⁶ i Pyrzycach⁷. Zwłaszcza opracowania z lat 1996 – 1998 dotyczące średniowiecznej ceramiki pyrzyckiej stanowiąc będą podstawowe kryterium do przeprowadzenia szczegółowej analizy i klasyfikacji form ceramiki siwej pozyskanej w trakcie prac badawczych prowadzonych przez Dział Archeologii MNS w 2003 roku. Kolekcja ta nie jest zbyt liczna pod względem ilości form naczyń, daje jednakże podstawę do przeprowadzenia pełnej ich analizy formalno-typologicznej w odniesieniu do wcześniej poczynionych ustaleń badawczych. Kierując się nadrzędnym celem rozpoznania typologicznego form pojemników naczyniowych reprezentowanych przez siwaki, przeprowadzamy ich klasyfikację wg typologii zaproponowanej przez M. Dworaczyka, opartej na klasyfikacji funkcjonalnej uwzględniającej przede wszystkim ukształtowanie wylewów, szyjek, stosunku wysokości naczynia do jego średnicy oraz technik ich wykonania⁸.

GARNKI O KULISTYCH DNACH

Najstarszą formę naczyń siwych w omawianym zespole reprezentują garnki o kulistych dnach, które typologicznie pod względem ukształtowania wylewów zaliczyć możemy do kilku typów i odmian⁹.

Typ I odmiany A – charakteryzującej się wylewem ustawionym prosto lub lekko wychylonym na zewnątrz z wyrażenie zaznaczonym wyrębem reprezentują w omawianej kolekcji dwa fragmenty naczyń (ilustr. 3:2, 7:1). Garnki tej odmiany na stanowiskach zachodniopomorskich mieszczą się w przedziale chronologicznym od 2 połowy XIII wieku do XV wieku. Analogiczne garnki z Kołobrzegu datowane są przez M. Rębkowskiego od końca XIII do końca XIV wieku¹⁰. Naczynia tej odmiany pozyskane w trakcie wcześniejszych prac badawczych w Pyrzycach datowane są od 2 połowy XIII do XIV wieku¹¹. Analogicznie datujemy oba fragmenty garnków z badań w 2003 roku.

Typ I odmiany C – charakteryzuje się wylewem lekko wychylonym na zewnątrz z mocno akcentowanym wrębem i wałeczkowato pogrubionym brzegiem. Odmiana

⁵ T. Nawrołski, *Klasztor cysterek w Cedyni, pow. Chojna, w świetle badań archeologicznych, Część II*, „Materiały Zachodniopomorskie”, t. XIX, 1973, s. 271 – 384.

⁶ M. Rębkowski, *Średniowieczna ceramika miasta lokacyjnego w Kołobrzegu*, Kołobrzeg 1995.

⁷ E. Cnotliwy, T. Nawrołski, *Pyrzyce – miasto lokacyjne. Wyniki badań ratowniczych w wykopach budowlanych w latach 1959 – 1975*, „Materiały Zachodniopomorskie”, t. XIII, 1996, s. 273 – 388; M. Dworaczyk, *Średniowieczna ceramika naczyniowa z Pyrzyc*, „Materiały Zachodniopomorskie”, t. XLIV, 1998, s. 273 – 334.

⁸ M. Dworaczyk, *Średniowieczna ceramika...*, op. cit., s. 276.

⁹ T. Nawrołski, *Stan i problematyka badań nad produkcją garncarską na Pomorzu Zachodnim w późnym średniowieczu*, „Archeologia Polski”, t. 23, 1978, s. 155–157.

¹⁰ M. Rębkowski, *Średniowieczna ceramika miasta...*, op. cit., s. 28, ryc. 10; M. Dworaczyk, *Średniowieczna ceramika...*, op. cit., s. 277; ryc. 11:3:1 – 3.

¹¹ E. Cnotliwy, T. Nawrołski, *Pyrzyce – miasto...*, op. cit., s. 312-314, ryc. 8.8:3 i 8.10:3-4.

ta reprezentowana jest w omawianej kolekcji przez dwa fragmenty garnków (ilustr. 3:1 i 5:2). Analogicznie garnki znane są z wcześniejszych prac badawczych w Pyrzycach¹². Na obszarze Pomorza Zachodniego zbliżone okazy garnków znane są już od 2 ćw. XIII do XIV wieku¹³. Na ten sam okres datujemy oba fragmenty garnków odmiany C typu I z badań w 2003 roku.

Typ II odmiany A – reprezentowany jest przez wylewy wychylone na zewnątrz z wyrazistym wrębem i mocno wałeczkwato pogrubionym brzegiem. Do odmiany tej zaliczamy dwa fragmenty naczyń (ilustr. 3:1 i 4:3). Posiadają one ścisłą analogię w garnkach pozyskanych z nawarstwień osadniczych datowanych na 2 poł. XIII i XIV wiek¹⁴. Analogiczne formy garnków z terenu Pomorza Zachodniego datowane są już od 2 ćw. XIII aż do połowy XV wieku¹⁵. Oba fragmenty garnków odmiany A typu II z badań w 2003 roku w oparciu o pozyskane analogie datowane mogą być w dość szerokich ramach chronologicznych już od 2 ćw. XIII do połowy XV wieku.

Typ IV odmiany A – reprezentowany jest przez garnki z silnie wałeczkwato pogrubionym brzegiem naczynia. W omawianej kolekcji ceramiki reprezentowany jest przez dwa ułamki naczyń (ilustr. 4:6 i 7:3). Posiadają ściśle analogie w starszych badaniach z Pyrzyce, których chronologię w oparciu o charakterystykę nawarstwień odniesiono do 2 poł. XIII i początku XV wieku¹⁶. Na pozostałych stanowiskach średniowiecznych z terenu Pomorza Zachodniego datowane są ogólnie nawet już od 2 ćw. XIII do XV wieku¹⁷. W analogicznym przedziale czasowym należy datować fragmenty garnków odmiany A typu IV pozyskanych w trakcie prac badawczych w 2003 roku.

Typ IV odmiany B – reprezentowany jest przez pogrubione brzegi, płasko ścięte. W omawianym zespole ceramicznym reprezentowane są przez zaledwie jeden ułamek naczynia (ilustr. 5:5). Podobne naczynia użytkowane były na Pomorzu Zachodnim (podobnie jak odmiany typu A) od 2 ćw. XIII do XV wieku¹⁸. Generalnie garnki odmiany B są dość rzadkie. Podczas prac badawczych w 1995 roku pozyskano zaledwie jeden fragment naczynia tego typu¹⁹. Garnki typu IV odmiany B datujemy analogicznie jak i odmiany A od 2 poł. XIII do pocz. XV wieku.

¹² E. Cnotliwy, T. Nawroński, *Pyrzyce – miasto...*, op. cit., s. 313-314, ryc. 8.9:8 i 8.32:1; M. Dworaczyk, *Średniowieczna ceramika...*, op. cit., s. 278.

¹³ M. Dworaczyk, *Średniowieczna ceramika...*, op. cit., s. 277-278; tam dalsza literatura.

¹⁴ E. Cnotliwy, T. Nawroński, *Pyrzyce – miasto...*, op. cit., s. 312-314, ryc. 8.10:5 i 8.11:9; M. Dworaczyk, *Średniowieczna ceramika...*, op. cit., s. 315 – ryc. 11.5:1,3.

¹⁵ T. Nawroński, *Klasztor cysterek...*, op. cit., s. 280-282, R. Rogosz, T. Nawroński, *Z badań nad umocnieniami obronnymi w lokacyjnym Stargardzie*, „Materiały Zachodniopomorskie”, t. XXV, 1979, s. 133-137, tabl. 5.I:4-5 i 5.III:6,12; E. Cnotliwy, *Późnośredniowieczna studnia-latryna na dziedzińcu Zamku Książąt Pomorskich w Szczecinie*, „Materiały Zachodniopomorskie”, t. XXVI, 1980, s. 366-367, ryc. 12.4:2; T. Nawroński, R. Rogosz, *Zespół klasztorno-pałacowy w Trzebiatowie w świetle badań archeologiczno-architektonicznych, cz. II*, „Materiały Zachodniopomorskie”, t. XXVIII, 1982, s. 89-92, tabl. 3.I:10-11; M. Rębkowski, *Średniowieczna ceramika...*, op. cit., s. 28, ryc. 10.

¹⁶ T. Nawroński, *Odkrycia - Pyrzyce, stanowisko 3, stanowisko 9, stanowisko 18*, „Materiały Zachodniopomorskie”, t. XV, 1969, s. 560-561; E. Cnotliwy, T. Nawroński, *Pyrzyce – miasto...*, op. cit., s. 312-314, ryc. 8.34:1 i 8.35:2.

¹⁷ M. Dworaczyk, *Średniowieczna ceramika...*, op. cit., s. 282.

¹⁸ T. Nawroński, R. Rogosz, *Zespół klasztorno-pałacowy...*, op. cit., s. 89-92, tabl. 3.I:6; M. Rębkowski, *Średniowieczna ceramika...*, op. cit., s. 27-28, ryc. 10.

¹⁹ M. Dworaczyk, *Średniowieczna ceramika...*, op. cit., s. 282 i ryc. 11.6:4.

Typ V odmiany A stanowią wylewy wychylone na zewnątrz, z wyrazistym wrębem. Krawędź brzegu wałczkowato pogrubiona, szyjka cylindryczna lub lekko zwężająca się i przechodząca w łagodnie wypukły brzusiec. W omawianej kolekcji ceramicznej reprezentowany jest przez zaledwie jeden ułamek naczynia (ilustr. 3:3). Egzemplarze tego typu występują w zespołach pyrzyckich bardzo rzadko²⁰. Typologicznie nawiązują one do form znanych ze stanowisk zachodniopomorskich datowanych w przeważającej mierze na 2 poł. XIII do pocz. XV wieku²¹.

Typ VI odmiany B reprezentują wylewy wychylone na zewnątrz bez lub ze słabo zaznaczonym wrębem o brzegach silnie wałczkowato pogrubionych i mocno zwężających się szyjkach. W omawianym zespole kolekcji ceramicznej wydzielono zaledwie jeden egzemplarz tej odmiany (ilustr. 3:8). Posiada analogię w partiach brzegowych naczyń z Lipian²², oraz z badań w 1995 roku w Pyrzycach²³. Naczynie z Lipian datowane jest na 2 poł. XIII – XIV wiek²⁴. Według M. Dworaczyka naczynia tej odmiany datować należy w Pyrzycach na od 2 poł. XIII do początków XV wieku²⁵. Podkreślić należy, iż mają one również bardzo bliskie analogie w garnkach o kulistych dnach zaliczonych do typu 9 w Kołobrzegu, ściśle datowanych przez M. Rębkowskiego na 2 poł. XIII – 1 poł. XIV wieku²⁶. Generalnie na terenie Pyrzyce liczyć się należy z występowaniem garnków odmiany B typu VI w przedziale czasowym od 2 poł. XIII do końca XIV wieku.

Typ VI odmiany C reprezentują brzegowe partie naczyń o szyjkach mocno się zwężających i krawędziach brzegu pozbawionych wrębu. Zbliżony typologicznie fragment brzegu naczynia o kulistym dnie odkryto podczas prac badawczych w 2003 roku, który różni się jedynie ostrym zakończeniem dolnej partii krawędzi wylewu (ilustr. 3:5). Analogiczny fragment partii brzegu naczynia odkryto w 1995 roku²⁷. Naczynie zaliczone do odmiany C typu VI datujemy analogicznie jak i odmiany B – od 2 poł. XIII do końca XIV wieku.

Typ VII odmiany A stanowią pogrubione wylewy garnków wychylone na zewnątrz z mocno zaznaczonym wrębem. W omawianej kolekcji ceramicznej reprezentowane są przez zaledwie jeden fragment naczynia (ilustr. 5:3), posiadający ścisłą analogię w brzegowej partii naczynia z Cedyni, gdzie pojawiają się już w 2 poł. XIII wieku²⁸. Na terenie miasta lokacyjnego w Pyrzycach garnki z tak ukształtowanym wylewem występują w nawarstwieniach kulturowych datowanych

²⁰ Ibidem, s. 282 i ryc. 11.6:5-6.

²¹ T. Nawroński, *Klasztor cysterek...*, op. cit., s. 278-280, tabl. II:9; R. Rogosz, T. Nawroński, *Z badań nad umocnieniami...*, op. cit., s. 133-137, tabl. 5.V:8; E. Cnotliwy, T. Nawroński, *Pyrzyce – miasto...*, op. cit., s. 312-314, ryc. 6.34:4.

²² E. Wilgocki, *Wyniki archeologicznych badań ratowniczych na posesji 7-11 przy ulicy Armii Krajowej w Lipianach*, „Materiały Zachodniopomorskie”, t. XXXVIII, 1992, s. 286.

²³ M. Dworaczyk, *Średniowieczna ceramika...*, op. cit., s. 283, ryc. 11:10-11.

²⁴ E. Wilgocki, *Wyniki archeologicznych...*, op. cit., s. 286.

²⁵ M. Dworaczyk, *Średniowieczna ceramika...*, op. cit., s. 285-286.

²⁶ M. Rębkowski, *Średniowieczna ceramika...*, op. cit., s. 28 i ryc. 10.

²⁷ M. Dworaczyk, *Średniowieczna ceramika...*, op. cit., s. 284, ryc. 11.7:2.

²⁸ T. Nawroński, *Klasztor cysterek...*, op. cit., s. 282, tabl. IV:1,3.

na 2 połowę XIII i XIV wiek²⁹. Omawiany fragment z kolekcji ceramicznej 2003 roku datować więc możemy na 2 poł. XIII i XIV wiek.

Typ VII odmiany B reprezentowany jest przez brzegi wałeczkowato pogrubione, analogicznie wychylone na zewnątrz z mniej wyraziście zaznaczonym wrębem. W kolekcji ceramiki pozyskanej w 2003 roku wydzielono zaledwie jeden egzemplarz tej odmiany (ilustr. 5:7). Z terenu Pomorza Zachodniego wylewy tej odmiany znane są z Trzebiatowa, gdzie wystąpiły w nawarstwieniach kulturowych datowanych na XIV – XV wiek³⁰. Analogiczny fragment wylewu odkryto w Pyrzycach w trakcie prac badawczych w 1995 roku³¹. Wylewy odmiany B typu VII w obrębie miasta lokacyjnego w Pyrzycach datować można na 2 poł. XIII i XIV wiek. Posiadają też dalsze analogie w naczyniach typu 12 z Kołobrzegu, pochodzących z nawarstwień datowanych na koniec XIII i XIV wiek³².

Typ IX charakteryzuje się pogrubionymi brzegami i wylewami wychylonymi na zewnątrz, bez wrębów. Szyki krótkie, przechodzące w słabo wydęte brzuśce. Podczas prac badawczych w 2003 roku pozyskano dwa fragmenty wylewów tego typu (ilustr. 3:9 i 4:4). Poprzedzające je czasowo badania w 1995 roku dostarczyły trzech okazów tego typu³³. Zdaniem M. Dworaczyka pochodzą one mogą z grapenów. Podstawą do tak pojmowanej interpretacji jest odkrycie przez M. Rębkowskiego w Kołobrzegu licznej kolekcji naczyń zaliczanych do typu 26, datowanych na XIV wiek. Określone zostały typologicznie jako grapeny³⁴. Chronologię typu IX zgodnie z sugestią M. Dworaczyka odnieść zapewne należy do XIV – XV wieku³⁵.

GARNKI O PŁASKICH DNACH

Garnki o płaskich dnach stanowią niewielki procent ogólnej kolekcji ceramicznej pozyskanej w trakcie prac badawczych w 2003 roku. Łącznie rozpoznano i sklasyfikowano 4 fragmenty naczyń tego typu. Pod względem typologicznym zaliczono je do:

Typu I odmiany B – reprezentowany przez mocno modelowane wylewy silnie odchylone na zewnątrz, z wrębem i okapem. Jeden egzemplarz naczynia tego typu wydzielono z omawianego zespołu ceramicznego (ilustr. 7:2). Podobną sytuację odnotowano podczas prac badawczych w 1995 roku³⁶. Dalsze dwa egzemplarze odmiany A typu I pochodzą ze starszych prac badawczych w obrębie Starego Miasta (lokacyjnego) w Pyrzycach, z nawarstwień kulturowych datowanych na 2 poł. XIII

²⁹ E. Cnotliwy, T. Nawroński, *Pyrzyce – miasto...*, op. cit., s. 312-314, ryc. 8.30:1 i 8.34:5; M. Dworaczyk, *Średniowieczna ceramika...*, op. cit., t. s. 284, ryc. 11.7:1.

³⁰ T. Nawroński, R. Rogosz, *Zespół klasztorno-palacowy...*, op. cit., s. 92, tabl. IV:1,3.

³¹ M. Dworaczyk, *Średniowieczna ceramika...*, op. cit., s. 284, ryc. 11.7:3.

³² M. Rębkowski, *Średniowieczna ceramika miasta...*, op. cit., s. 28 i ryc. 10. 34.

³³ M. Dworaczyk, *Średniowieczna ceramika...*, op. cit., s. 286, ryc. 11.7:8-9 i 11.8:1.

³⁴ M. Rębkowski, *Średniowieczna ceramika miasta...*, op. cit., s. 29 i ryc. 10.

³⁵ M. Dworaczyk, *Średniowieczna ceramika...*, op. cit., s. 286.

³⁶ Ibidem., s. 28, ryc. 11.8:4.

i XIV wiek³⁷. Zbliżone typologicznie naczynia występują też na innych stanowiskach zachodniopomorskich i są datowane od 2 poł. XIII do początku XV wieku³⁸.

Typ V reprezentowany jest przez wylewy lejkowato wychylone na zewnątrz o mniej lub bardziej zaokrąglonej krawędzi. W omawianym zespole ceramicznym stanowią reprezentatywnie najliczniejszą grupę naczyń (ilustr. 4:7; 3:4 i 6:1). Podobnie ukształtowane wylewy były już wcześniej odnotowane w średniowiecznych nawarstwieniach pyrzyckich, datowanych na 2 poł. XIII i XIV wiek³⁹. Dalsze 4 egzemplarze naczyń tego typu pozyskane zostały podczas prac badawczych prowadzonych w 1995 roku⁴⁰. Naczynia typu V datowane są przez M. Dworaczyka na 2 poł. XIV – XV wiek, lecz chronologia ta w konfrontacji z analityczno-chronologicznym podsumowaniem E. Cnotliwego i T. Nawrońskiego jest stanowczo zapóźniona. Naczynia siwione typu V musiały się pojawić już w 2 poł. XIII wieku. Problemem badawczym pozostaje pytanie, do którego dziesięciolecia 2 połowy XIII wieku możemy je odnieść, najprawdopodobniej do lat 70-80, na przełom trzeciego i czwartego ćwierćwiecza XIII wieku. W części analitycznej swego opracowania M. Dworaczyk słusznie zauważa, że na Pomorzu Zachodnim, garnki o płaskich dnach występują już od 2 poł. XIII wieku⁴¹. U podstaw takiego stanu rzeczy pierwszoplanowe znacznie mieć musiały tradycje lokalne⁴². Naczynia typu V z obszaru miasta lokacyjnego w Pyrzycach najprawdopodobniej datować możemy od przełomu 3/4 ćwierćwiecza XIII do końca XIV wieku.

DZBANY O KULISTYCH DNACH

Zdaniem większości badaczy ta grupa naczyń wykształciła się w trakcie XIII wieku, stanowiąc bezpośrednią pochodną od garnków z kulistym dnem. Na obszarze Pomorza Zachodniego naczynia tego typu datowane są od połowy XIII do połowy XIV wieku⁴³.

Typ I reprezentowany jest przez dzbany posiadające bardzo długą, lejkowato rozchylającą się szyjkę o prosto uformowanym brzegu lub lekko pogrubionym i mocno odchylnym na zewnątrz. Podczas prac badawczych w 2003 roku odkryto zachowany w ok. 3/4 całości dzban zalegający w warstwie kulturowej tuż obok konstrukcji drewnianej nawierzchni ulicy, datowanej metodą dendrochronologii na piąte dziesięciolecie XIII wieku⁴⁴. Dzban zaopatrzony jest w zachowane do połowy

³⁷ E. Cnotliwy, T. Nawroński, *Pyrzyce – miasto...*, op. cit., s. 314, ryc. 8.9:12 i 8.30:3.

³⁸ T. Nawroński, *Klasztor cysterek...*, op. cit., s. 284, tabl. V:3-4; E. Cnotliwy, T. Nawroński, *Gród wczesnośredniowieczny i zamek późnośredniowieczny w Lipiu, gm. Rąbino, woj. koszalińskie w świetle badań archeologicznych*, „Materiały Zachodniopomorskie”, t. XXXIII, 1986, s. 245, ryc. 6.34:5.

³⁹ E. Cnotliwy, T. Nawroński, *Pyrzyce – miasto...*, op. cit., s. 314-315, ryc. 8.9:7 i 8.36:5.

⁴⁰ M. Dworaczyk, *Średniowieczna ceramika...*, op. cit., s. 289, ryc. 11:6-8.

⁴¹ Ibidem, s. 290.

⁴² T. Nawroński, *Stan i problematyka badań...*, op. cit., s. 157.

⁴³ T. Nawroński, *Klasztor cysterek...*, op. cit., s. 287-289; R. Rogosz, T. Nawroński, *Z badań nad umocnieniami...*, op. cit., s. 137-138; M. Rębkowski, *Średniowieczna ceramika miasta...*, op. cit., s. 30, Tab. VIII:2, XXI:7 i LXIV:1; M. Dworaczyk, *Średniowieczna ceramika...*, op. cit., s. 291.

⁴⁴ T. Ważny, *Analiza dendrochronologiczna drewna z Pyrzyc (woj. zachodniopomorskie), wykonane w ramach opracowania specjalistycznego, „Sprawozdanie z prac archeologicznych”...*, op. cit. – porównaj przyp. 3

taśmowate ucho, doklejone do powierzchni brzuśca (ilustr. 2). Spośród kolekcji całości wyróżniono jeszcze jeden fragment brzegu tego typu naczynia (ilustr. 3:6). Posiadają one bardzo bliskie analogie w materiale ceramicznym pozyskanym w trakcie prac badawczych w 1995 roku oraz w zbliżonym okazie odkrytym w 1976 roku na terenie klasztoru franciszkanów poza obszarem miasta lokacyjnego i datowanego na 2 poł. XIII – 1 poł. XIV wieku⁴⁵. Pozyskany podczas badań w 2003 roku dzban zaliczyć niewątpliwie wypada do najlepiej wydatowanych naczyń. Wszelkie okoliczności odkrycia wydają się wskazywać na możliwość wytwarzania tego typu naczyń w Pyrzycach już od piątego dziesięciolecia XIII wieku.

DZBANY Z PŁASKIM DNEM

Typ III dzbanów o płaskim dnie reprezentowany jest przez zaledwie jeden fragment wylewu naczynia odkrytego w omawianym zespole ceramiki. Charakteryzuje się cylindryczną szyjką zdobioną na powierzchni rzędami poziomych żłobków, zakończoną lekko pogrubionym wylewem (ilustr. 4:1). Generalnie dzbany typu III nawiązują do form znanych z Pomorza Zachodniego, datowanych na XIV – XV wiek⁴⁶. Łącznie znamy zaledwie trzy egzemplarze naczyń tego typu z Pyrzyc. Chronologię ich ustalono na XIV – XV wiek.

Typ V dzbanów o płaskim dnie reprezentowany jest przez jeden fragment brzegu mocno lejkowato rozchylonego na zewnątrz. Krawędź brzegu pogrubiona i zaokrąglona, przechodząca bezpośrednio w ściankę naczynia (ilustr. 5:1). Posiada nieliczne analogie, w tym po jednej z Pyrzyc (z badań ratunkowych w 1995 r.) i Darłowa⁴⁷. Naczynia tego typu datowane są przez M. Dworaczyka na 2 połowę XIII – XIV wiek⁴⁸.

MISY Z PŁASKIM DNEM

Typ I misy charakteryzuje się wychylonym na zewnątrz wylewem, zakończonym nieznacznie pogrubionym i zaokrąglonym brzegiem (ilustr. 3:4; 5:1). Posiada nieliczne analogie, w tym jedną z badań w 1995 roku w Pyrzycach. Naczynia tego typu datowane są na koniec XIII – XIV wiek⁴⁹.

RYNIENKI Z PŁASKIM DNEM

Należą do niezwykle rzadkiej kategorii znalezisk w obrębie pyrzyckiej kolekcji ceramicznej z 2003 roku. Odkryty w omawianym zespole ceramicznym fragment

⁴⁵ M. Dworaczyk, *Średniowieczna ceramika...*, op. cit., s. 291, ryc. 11.10:1,8.

⁴⁶ T. Nawroński, *Wyniki najnowszych badań archeologicznych na zamku w Darłowie*, „Materiały Zachodniopomorskie”, t. XX, 1974, s. 218-219, tabl. VI:10-11, VIII:1,5 i IX:8,12; R. Rogosz, T. Nawroński, *Z badań nad umocnieniami...*, op. cit., s. 139, tabl. 5.III.1; M. Rębkowski, *Średniowieczna ceramika miasta...*, op. cit., s. 33 i ryc. 12; M. Dworaczyk, *Średniowieczna ceramika...*, op. cit., s. 294, ryc. 11.11:3-4.

⁴⁷ M. Dworaczyk, *Średniowieczna ceramika...*, op. cit., s. 294, ryc. 11.1:7. T. Nawroński, *Wyniki najnowszych badań...*, op. cit., s. 238-239, tabl. X:6.

⁴⁸ M. Dworaczyk, *Średniowieczna ceramika...*, op. cit., s. 294.

⁴⁹ Ibidem, s. 295, s. 21 – ryc. 11.11:7.

naczynia tego typu charakteryzuje się równomierną grubością ścianki naczynia, zakończoną lekko poszerzoną płaską krawędzią brzegu (ilustr. 7:4). Najbliższa terytorialnie analogia pochodzi ze zbioru ceramicznego pozyskanego w trakcie prac badawczych z wypełniska nawarstwień kulturowych klasztoru cysterek w Cedyni⁵⁰. Egzemplarz pyrzycki reprezentuje formę mniej dojrzałą technicznie (całkowicie ręcznie wykonany). Surowiec użyty do jej wykonania jest analogiczny jak w siwakach z kulistym dnem. Pośrednio wnioskować możemy o możliwości datowania tego typu naczyń na 2 połowę XIII i XIV wiek. Podobnie uformowany brzeg naczynia odkryto w obrębie miasta lokacyjnego w Kołobrzegu w zespole datowanym na 1 połowę XIV wieku⁵¹.

PŁASKIE I WKŁĘŚLE DNA NACZYŃ

Zbiór den w omawianej kolekcji ceramicznej reprezentowany jest przez 6 egzemplarzy, które na powierzchni zewnętrznej posiadają ślady podsypki w postaci drobnoziarnistego piasku i żwirku oraz odciski drewnianych podkładek. Dna płaskie, niewyodrębnione z dolnych partii ścianek reprezentowane są przez dwa fragmenty (ilustr. 3:7 i 7:5). Pierwszy fragment charakteryzuje się wyraźnym odciskiem podstawki. Powierzchnie zewnętrzne obu den chropowate z wystającymi ziarnami drobnoziarnistej domieszki schudzającej. Wypał nierównomierny, wykonany w atmosferze słabo i mocno redukcyjnej. Trzeci egzemplarz dna posiada wyraźny odcisk osi koła garncarskiego. Powierzchnia dna chropowata z drobnoziarnistą domieszką schudzającą. Wypał mocny, przeprowadzony w atmosferze redukcyjnej (ilustr. 5:4). Odrębny typ stanowią dna zaopatrzone w małe stopki, które interpretujemy jako dna pucharków (ilustr. 6:2 i 7:6). Pierwszy egzemplarz charakteryzuje się wkłęsłą powierzchnią zewnętrzną dna i mocno modelowanymi ściankami (wewnętrzna powierzchnia dna nierówna). Drugi egzemplarz reprezentuje dno grubsze z koncentrycznym śladem negatywu ścianki, powierzchnia zewnętrzna nosi ślady odcisków słoju z drewnianej podstawki użytej do formowania dna (ilustr. 7:6). Oba dna wypalone zostały w atmosferze redukcyjnej. Zupełnie odmienny typ dna ze stopką reprezentuje zachowana w całości dolna partia dzbana lepionego ręcznie i mocno obtaczanego od wewnątrz. Krawędź dna modelowana ręcznie, falista z wyraźnymi odciskami palców (ilustr. 6:3). Wypalone w atmosferze redukcyjnej. Powierzchnia zewnętrzna dna lekko wkłęsła, mocno zagładzana.

UCHA TAŚMOWATE

Ucha taśmowate reprezentowane są w omawianym zbiorze przez trzy fragmenty modelowane ręcznie. Dwa z nich znaleziono luźno. Większy fragment posiada powierzchnię zdobioną trzema szerokimi bruzdami i mocno zaokrąglonymi krawędziami. Zachowana szerokość ucha: od 3,4 do 3,8 cm, grubość do 1,1 cm. Szerokie i masywne ucho stanowić musiało uchwyt dużego dzbana (ilustr. 4:5).

⁵⁰ T. Nawroński, *Klasztor cysterek...*, op. cit., s. 294, tabl. X:7.

⁵¹ M. Rębkowski, *Średniowieczna ceramika miasta...*, op. cit., tab. XXXIV:9.

Wypalone w atmosferze redukcyjnej.

Trzeci egzemplarz taśmowatego ucha wystąpił razem z dzbanem o kulistym dnie. Zachowała się dolna partia ucha doklejonego do brzuśca naczynia tuż powyżej największej jego wydętości (ilustr. 2). Maksymalna szerokość ucha – do 2,9 cm, grubość – do 1,6 cm. Modelowane ręcznie, lekko chropowate, wypalone w atmosferze redukcyjnej.

UCHA WAŁECZKOWATE

Ucha wałeczkowate reprezentowane są przez jeden egzemplarz zachowany w całości, ręcznie modelowany i doklejony do górnej partii naczynia (ilustr. 5:6). Powierzchnia chropowata, przekrój poprzeczny owalno-kolisty, wypalone w atmosferze redukcyjnej.

ZDOBNICTWO

Wszystkie większe partie brzegowe naczyń posiadały na szyjkach i ściankach ornamentykę w postaci dookolnego żłobkowania, poziomych rowków (wąskich i szerokich) oraz ornamentu stempelkowego (ilustr. 4:2). Pod względem zdobnictwa reprezentują te same motywy, jakie zaobserwowano w dotychczasowych materiałach ceramicznych pozyskanych do 1995 roku⁵². Dookolne żłobki występują z reguły na pojemnikach o kulistych dnach i są charakterystyczne dla najstarszej ceramiki siwej. Motyw ornamentu stempelkowego pojawia się bardzo rzadko (zaledwie 4 egzemplarze w obrębie kolekcji ceramicznej z 1995 roku i zaledwie 1 egzemplarz w zbiorze z 2003 roku), najprawdopodobniej dopiero w XIV wieku.

PODSUMOWANIE

Dość szczupła pod względem ilościowym kolekcja ceramiki siwej pozyskanej podczas badań ratunkowych w 2003 roku (łącznie 161 fragmentów ceramiki) pozwoliła w kontekście do opracowań analitycznych z lat 1996 i 1998 – na podjęcie próby zdefiniowania najbardziej reprezentatywnych fragmentów naczyń w zakresie klasyfikacji funkcjonalnej. Do najstarszej formy naczyń zaliczono garnki o kulistych dnach, reprezentowane w omawianym zbiorze przez typ I – odmianę A i C, typ II odmiany A, typ IV odmiany A i B, typ V odmiany A, VI – odmiany B i C, VII – odmiany A i B oraz typ IX. Wraz z powyższymi garnkami współwystępowały dzbany o kulistych dnach, reprezentujące typ I. Analizowane naczynia wyrabiano z masy ceramicznej schudzonej drobno – i średnioziarnistym piaskiem oraz żwirkiem, sporadycznie domieszką tłuczonego kamienia. Zgodnie z aktualnym stanem badań nad ceramiką siwą wypalaną w atmosferze redukcyjnej, naczynia z kulistymi dnami w obrębie miasta lokacyjnego w Pyrzycach datujemy od piątego dziesięciolecia XIII

⁵² E. Cnotliwy, T. Nawroński, *Pyrzyce – miasto lokacyjne...*, op. cit., s. 373-388; M. Dworaczyk, *Średniowieczna ceramika...*, op. cit., s. 273-334.

do końca XIV wieku. Bardziej dojrzałą technologicznie grupą naczyń są garnki z płaskim dnem, bardzo silnie obtaczane w partii górnej naczynia. W analizowanym zbiorze zaliczono je do typu I – odmiany A oraz typu V. Współwystępowały razem z nimi dzbany o płaskich dnach, zaliczone do typu III. Asortyment ten uzupełniały miski i rynienki zaopatrzone w płaskie dna. Cechą charakterystyczną tych naczyń są zaokrąglone lub ścięte na zewnątrz krawędzie wylewów, zaopatrzone we wręby do pokryw i modelowane okapy. Dotyczy to zwłaszcza wszystkich egzemplarzy o średnicy wylewu powyżej 10 cm. Wszystkie naczynia tej grupy są silnie obtaczane. Wykonano je z masy ceramicznej schudzonej domieszką drobno i średnioziarnistego tłuczenia kamiennego z dodatkiem piasku i wypalano w atmosferze redukcyjnej. Naczynia te datować można od 2 połowy XIII do końca XIV wieku. Asortyment naczyń stołowych uzupełniają pucharki, reprezentowane przez dwa fragmenty den ze stopką, które datować można na XIV wiek. Najprawdopodobniej reprezentują one lokalną, odmienną formę naczyń tego typu powstałą w pracowni ceramicznej usytuowanej w południowej części miasta lokacyjnego w Pyrzycach.

Zusammenfassung

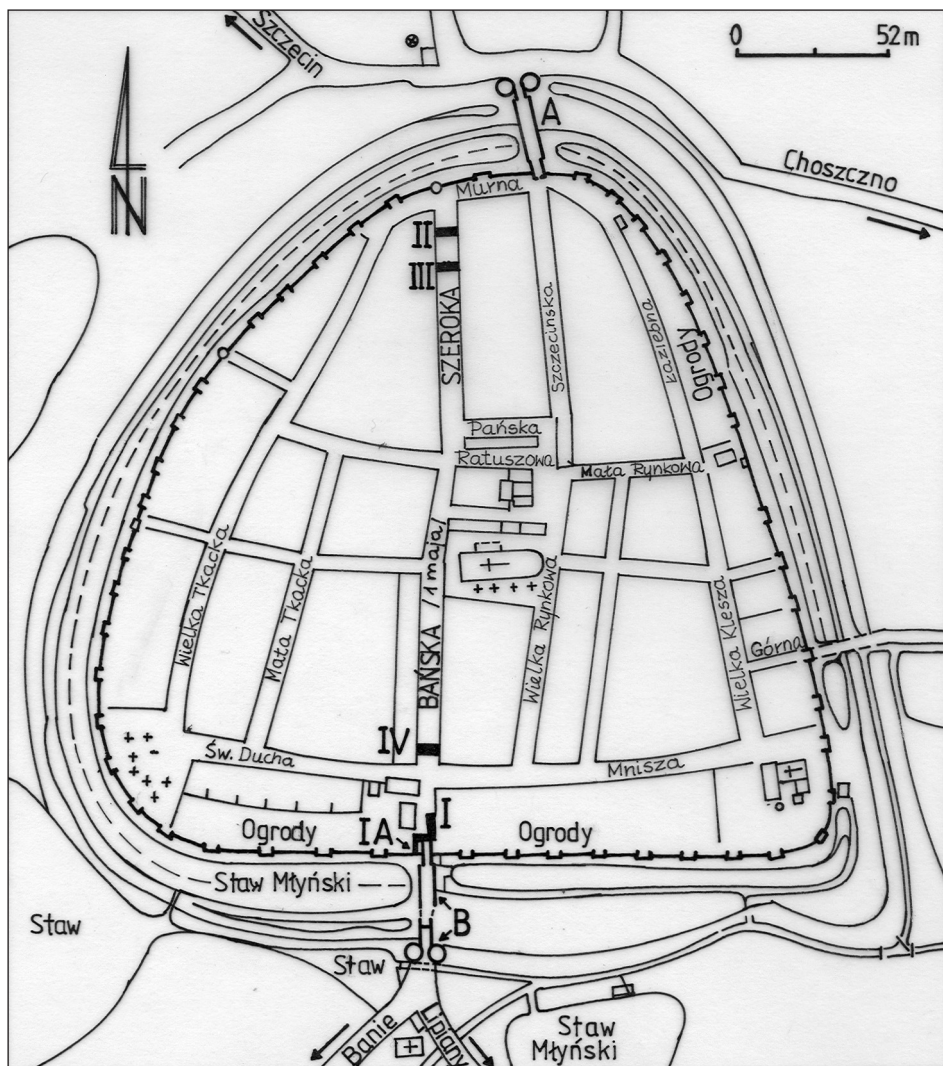
Die Auswertung der Gebrauchskeramik (Grauware) aus den Notgrabungen im Jahre 2003 in Pyrzyce (Pyritz), Gem. loco, Woiwodschaft Zachodniopomorskie (Westpommern)

Im Jahre 2003 unternahm die Arbeitsgemeinschaft der Archäologischen Abteilung MN in Stettin die archäologischen Arbeiten auf der Strecke der Landstraße Nr. 3 in Pyrzyce. Die Maßnahme wurde im Rahmen der Bauarbeiten am Abwässerungssystem sowie des Umbaus der Ampelanlage im Verlauf der Straße ul. 1 Maja und des Bahner Tores durchgeführt. Die ganze Baumaßnahme wurde in die einzelnen Abschnitte geteilt, die numerisch dem Ablauf der Arbeiten entsprachen. In 27 von 35 Abschnitten wurden die Kulturschichten dokumentiert, die im Kontext des spätmittelalterlichen Siedlungswesens stehen. Die Mächtigkeit der Schichten war besonders differenziert und betrug zwischen mehr als 10 cm und mehr als 100 cm. Das in den folgenden Abschnitten geborgene Keramikmaterial wurde nach der Reihenfolge der Freilegung sortiert. Insgesamt wurden 164 Fragmente von Tongefäßen gefunden, dazu gehörten: 2 Scherben frühmittelalterlicher Keramik, 161 Fragmente spätmittelalterlicher Keramik (Grauware) und 1 Bruchteil eines neuzeitlichen Gefäßes aus der Wende vom 17. zum 18. Jahrhundert.

Das ganze Ensemble der SR Keramik zeichnet sich durch eine metallisch glänzende, graubraune Oberfläche sowie der Bruch, die infolge des Brennprozesses, sog. Reduktionsbrandes, entstehen. Das gewonnene Keramikmaterial wurde einer typologisch-chronologischen Auswertung unterzogen. Die Bearbeitung der ausgesonderten Keramikformen stütze sich an die Analyse des Keramikmaterials vom Typ der Grauware von Cedynia (1973) und Pyrzyce (1996 und 1998). Besonders berücksichtigt wurde dabei die Auswertung der Grauware, die aus den Untersuchungen von Pyrzyce im Jahr 1995 stammte. Eine detaillierte Analyse damals gewonnenen Formen und Randgruppen wurde von M. Dworaczyk vorgestellt (1998).

Die älteste Form der Grauware, die vom untersuchten Keramikkomplex stammt, repräsentieren die Gefäße mit Rundboden. Aufgrund der Form der Ausgusstülle wurden sie den folgenden Typen zugeordnet: I - Variante A (Abb. 3:2; 7:1) und C (Abb. 3:1; 5:2), II - Variante A (Abb. 3:10; 4:3), IV - Variante (Abb. 4:6; 7:3) und B (Abb. 5:5), V - Variante A (Abb. 3:3), VI - Variante B (Abb. 3:8) und C (Abb. 3:5), VII - Variante A (Abb. 5:3) und B (Abb. 5:7) sowie Typ IX (Abb. 3:9; 4:4). Die Krüge mit Rundboden repräsentiert Typ III (Abb. 4:1). Ein fast bis zum 2/3 erhaltener Krug wurde mit einem handgeformten Bandhenkel ausgestattet, der an die Bauchung und an den Rand des Gefäßes angeklebt wurde. Die Kannen mit Flachboden repräsentiert Typ III (Abb. 4:1). Die Töpfe mit Flachboden repräsentiert Typ: I - Variante B (Abb. 7:2) und V (Abb. 4:7; 6:1). Eine andere Kategorie der Tonbehälter bilden die rinnenähnlichen Gefäße mit Flachboden; sie sind von einem Fragment vertreten (Abb. 7:4). Die Bodenpartie repräsentieren

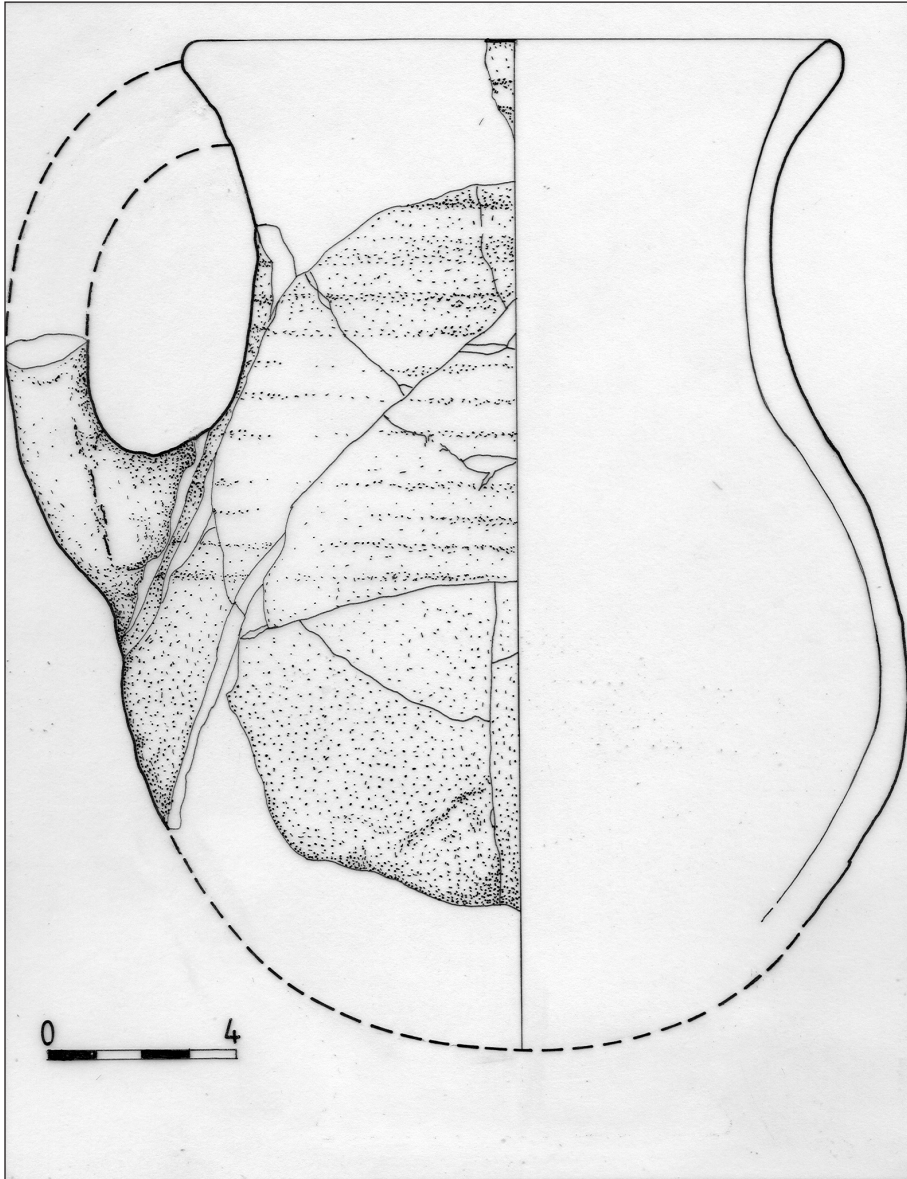
Bruchstücke der Flachböden, nicht ausgesondert (Abb. 3:7; 7:5), mit Abdruck des Standringes (Abb. 5:4). Eine andere Form vertreten die Böden mit einem kleinen Fuß, die als die Pokalböden zu interpretieren sind (Abb. 6:2; 7:6). Eine weitere Form wird von einem Bodenteil mit handgeformtem Rand repräsentiert (Abb. 6:3). Handgemachte Bandhenkel werden in der untersuchten Sammlung von drei Exemplaren vertreten (Abb. 2 und 4:5). Untypischer, wellenförmiger Henkel wurde in der Mitte der Wandung eingedrückt (Abb. 5:6). Alle größeren Randpartien waren an der Wandung und am Hals mit umlaufenden Kerben, waagerechten Rillen (breiten und schmalen) und Stempelverzierung dekoriert (Abb.4:2). Angesichts der Verzierungsarten repräsentieren sie die gleichen Motive, wie das 1995 geborgene Keramikmaterial. Grundsätzlich lässt sich feststellen, dass bei der Herstellung der Gefäße mit Kugelboden wurde die Keramikmasse mit grobem und feinem Sand sowie dem Kies gemagert. Sie datieren von der Mitte des 13. Jahrhunderts bis Ende des 14. Jahrhunderts. **Eine technologisch ausgereifte Gefäßgruppe repräsentierten Gefäße mit Flachboden.** Sie wurden aus einer Keramikmasse ausgefertigt, die mit grobem und feinem Granitgrus gemagert und reduzierend gebrannt worden ist. Sie datieren von der zweiten Hälfte des 13. Jahrhunderts bis Ende des 15. Jahrhunderts. Im Südteil der Lokationstadt gab es möglicherweise eine Töpferei, die eine örtlich begrenzte Art der kleineren Tischgefäße ausfertigte – die Pokalgefäße. Dieses Sortiment wurde von einigen Schalen ergänzt (Abb. 3:4).

Ilustr. 1. Pyrzyce, gm. loco – miasto lokacyjne (wg Rymara 1970 - z uzupełnieniem autora): A – Brama Szczecińska, B – Brama Brańska; I – IV: ważniejsze odcinki badań ratunkowych w ciągu ul. 1 Maja.

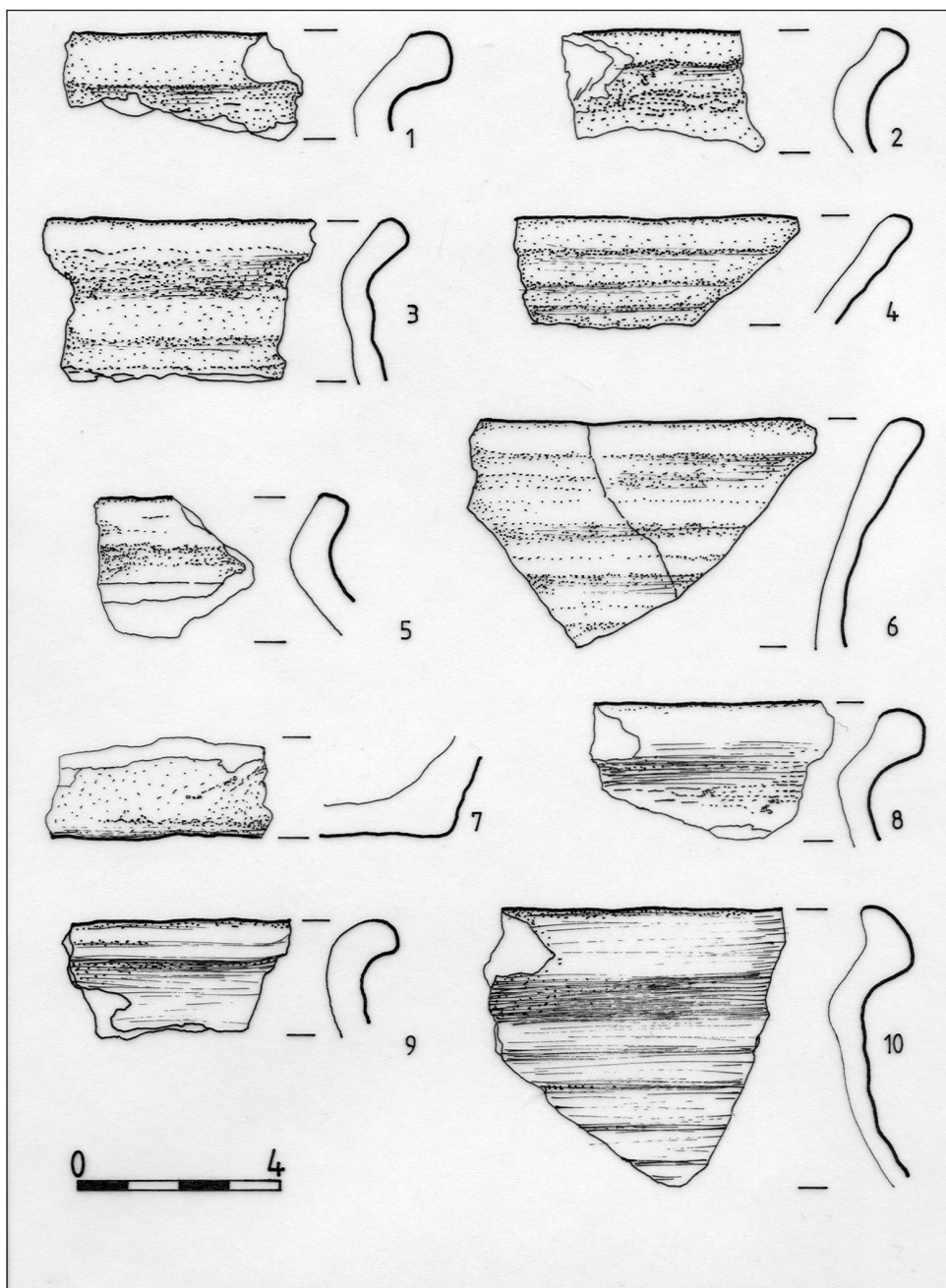
Rys. A. Rys

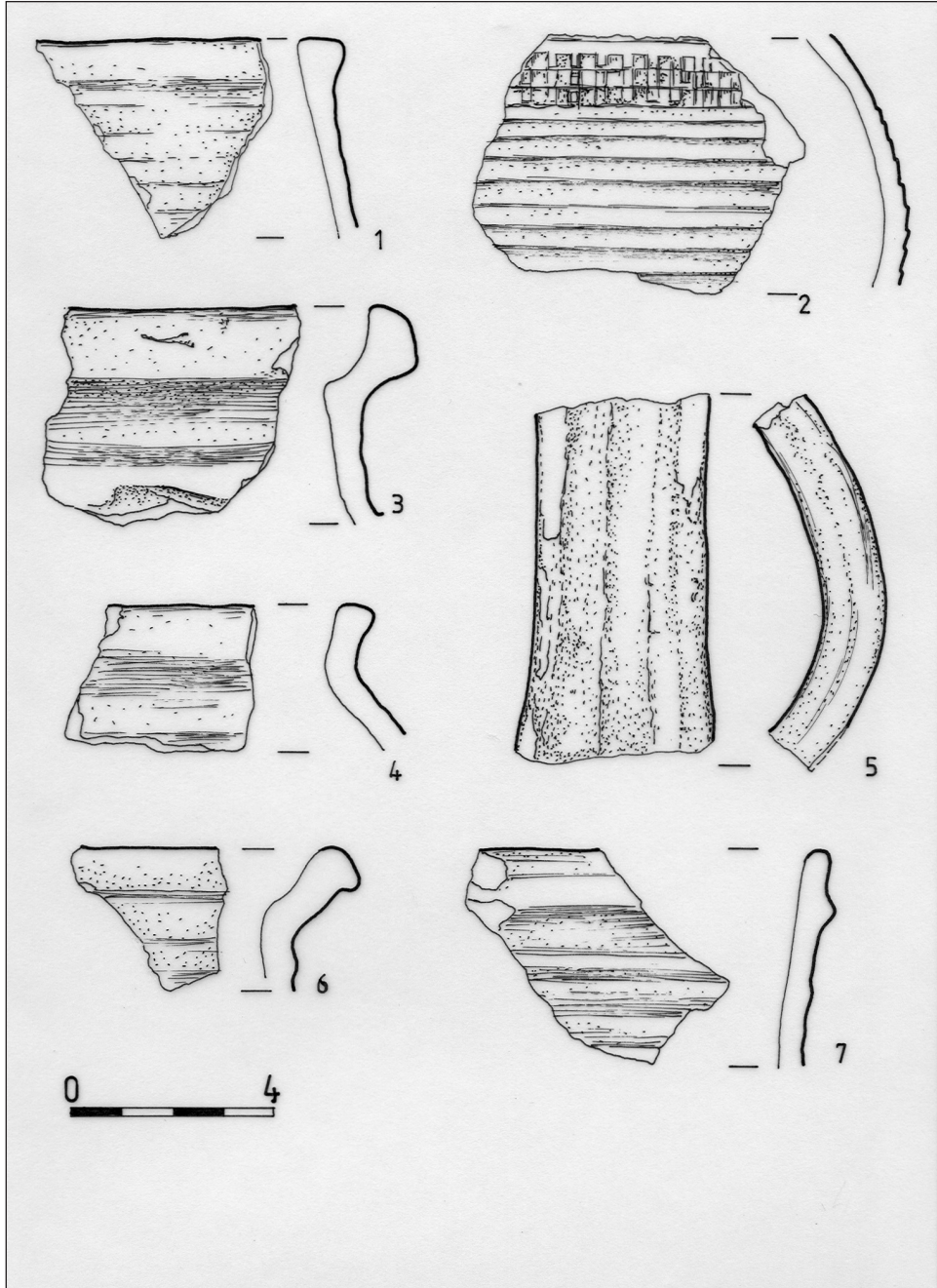

Ilustr. 2. Pyrzyce – miasto lokacyjne. Ceramika siwa. Rys. A. Rys

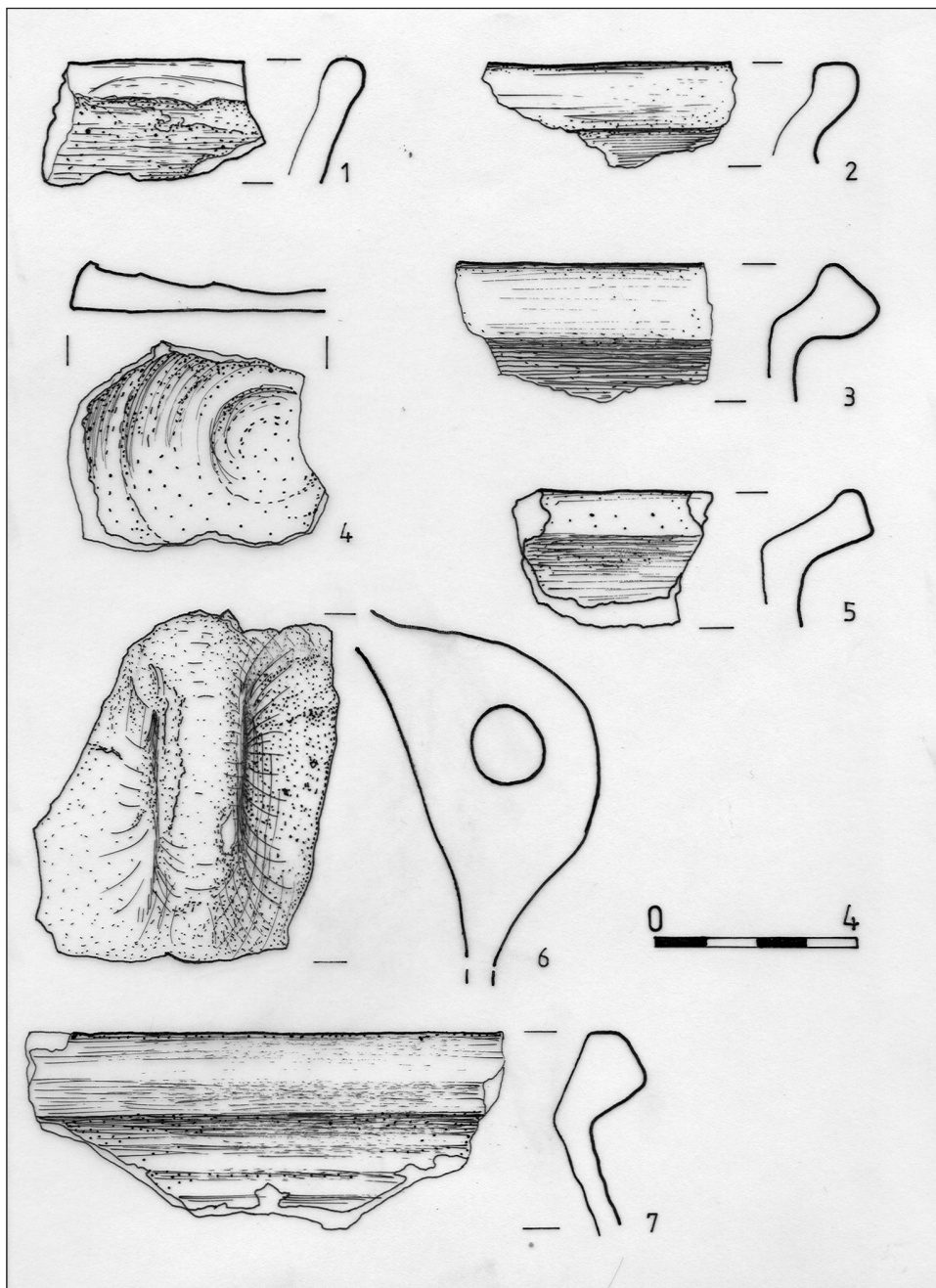

Ilustr. 3. Pyrzyce – miasto lokacyjne. Ceramika siwa. Rys. A. Ryś

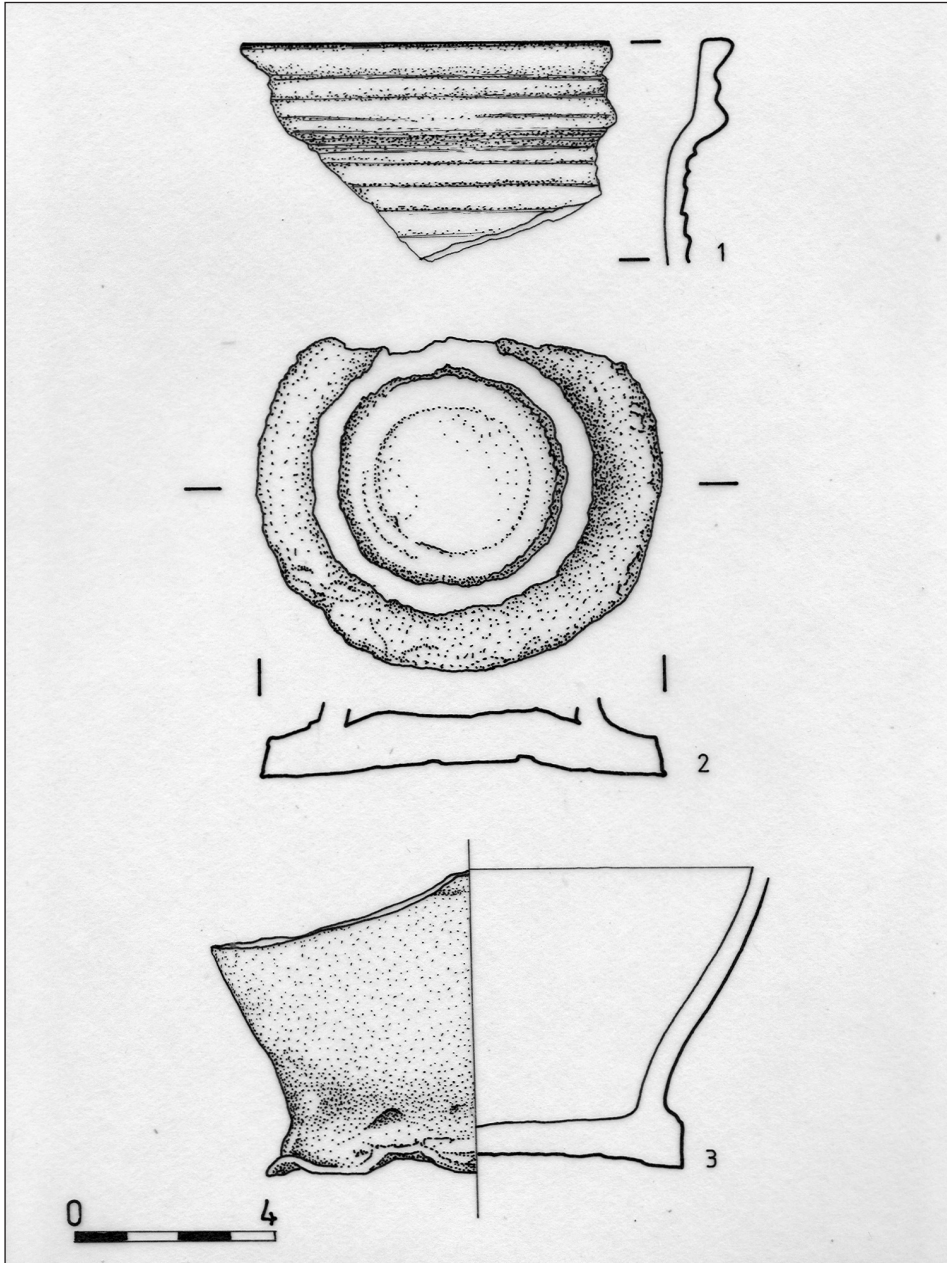

Ilustr. 4. Pyrzyce – miasto lokacyjne. Ceramika siwa. Rys. A. Ryś

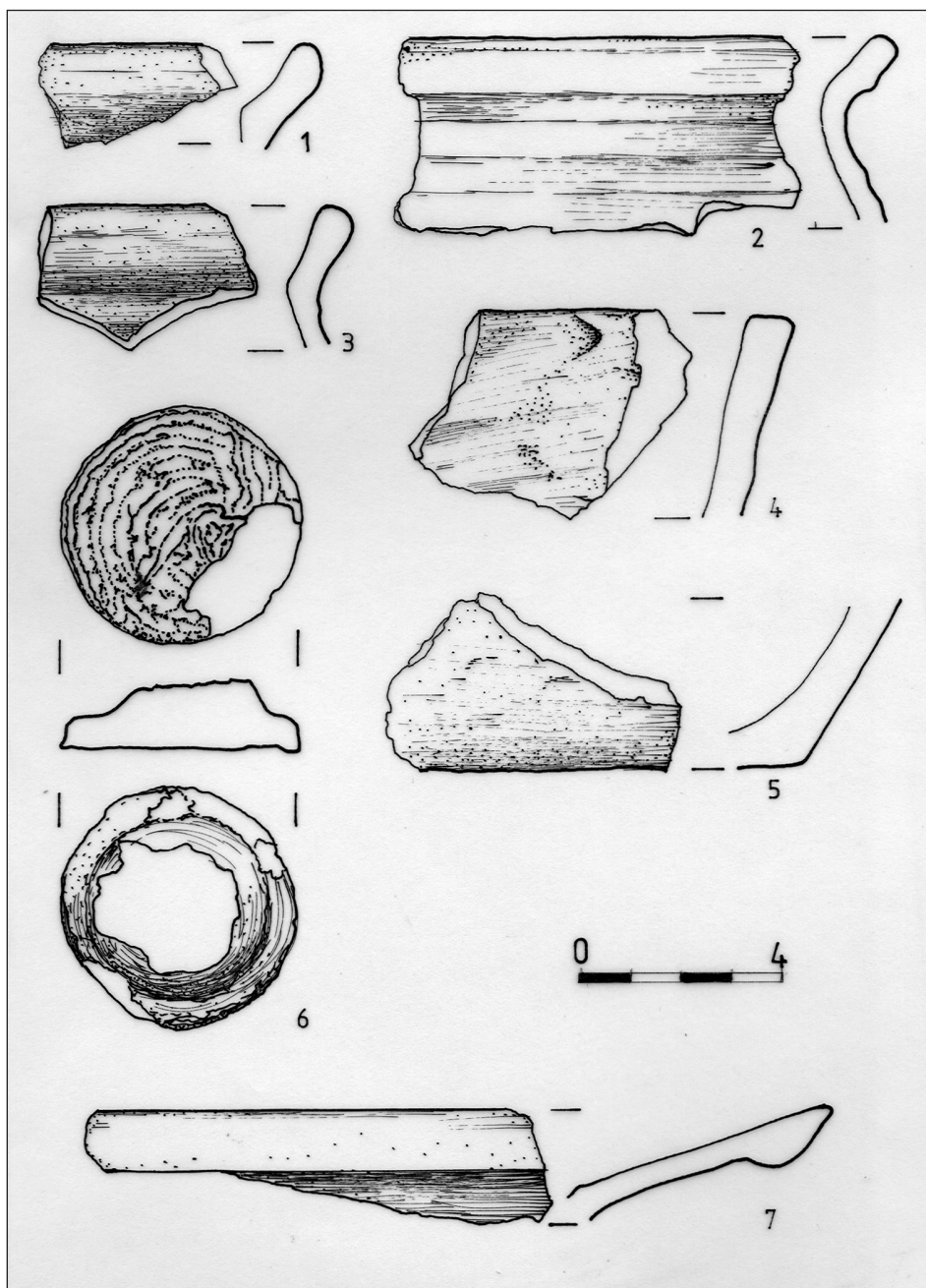

Ilustr. 5. Pyrzyce – miasto lokacyjne. Ceramika siwa. Rys. A. Ryś

Ilustr. 6. Pyrzyce – miasto lokacyjne. Ceramika siwa. Rys. A. Rys

Ilustr. 7. Pyrzyce – miasto lokacyjne. Ceramika siwa i ceglata z pokrywą. Rys. A. Rys